

B. F. Skinners *Walden Two*: Hva handler den om, hva var målet med den, og hvilken verdi har den?

Børge Holden

Habiliteringstjenesten, Sykehuset Innlandet

Utopisk diktning har en lang historie, og mange romaner finnes. B. F. Skinners *Walden Two* fra 1948 er unik fordi den er skrevet av en psykolog som presenterer sitt syn på psykologi i en utopisk roman som også foreslår hvordan et egalitært og bærekraftig samfunn kan fungere, mest ved hjelp av positiv forsterkning. Boken beskriver samfunnets fungering, og dets praksiser, som i mange tilfeller var forut for sin tid. Bokens kanskje største mangel kan være dens overflatiske beskrivelse av lederskap, og av sikring mot maktmisbruk. Artikkelen går gjennom bokens handling, Skinners bakgrunn og motivasjon for å skrive den, hvor vellykket den var, reaksjoner på den, og sterke og svake sider ved samfunnet som den beskriver.

B. F. Skinners *Walden Two*:

What is it about, what was its goal, and what value does it have?

Utopian fiction has a long history, and numerous novels exist. B. F. Skinners *Walden Two* from 1948 is unique because it's written by a psychologist presenting his views on psychology in a utopian novel which also suggests how an egalitarian and sustainable community can function, mostly by way of positive reinforcement. The book describes the community's organization, and its practices, many of which were ahead of their time. The book's main shortcoming may be its superficial description of leadership, and of safeguards against abuse of power. The article goes through the book's plot, Skinner's background and motivation for writing it, how successful it was, reactions towards it, and strengths and weaknesses of the community it describes.

Generelt om utopier

Ordet utopi kommer av gresk eutopos, som betyr «ingen steder», men har etter hvert fått betydningen godt eller perfekt sted. Gjennom tidene er det skrevet en mengde utopiske fortellinger. Den eldste er trolig Platons *Republikken*, om et idealsamfunn. «Nyere» utopier er Tommaso Campanellas *The City of the Sun* fra 1602, og Francis

Bacons *New Atlantis* fra 1626. En spesielt relevant utopi for denne artikkelen, er Henry David Thoreaus *Walden – Life in the Woods* (*Walden. Livet i skogene*) fra 1854, om et enkelt og nøysomt aleneliv nær naturen.

En dystopi er motsatt – dys betyr dårlig. Kjente slike romaner i nyere tid, er Aldous Huxleys *Brave New World* (*Vidunderlige nye verden*) fra 1932, der genetisk variasjon reduseres ved å føde mange eneggede tvillinger, og alle behov tilfredsstilles slik at folk blir passive og medgjørige, mest med medikasjon og respondente, pavlovianske metoder.

Kontakt: Børge Holden, Habiliteringstjenesten Sykehuset Innlandet, Postboks 68, 2312 Ortestad. Telefon: 97 48 55 78. E-post: Borge.Holden@sykehuset-innlandet.no

Det forekommer også aversjonsbetinging, som når barn får elektriske støt i nærvær av blomster. Det sier litt om *Brave New World* at en hovedperson er «søvnlærings ekspert», og leder et «utklekkings- og betingingssenter». En annen dystopi er George Orwells *1984* fra 1949, om et stalinistisk samfunn som styres med løgnpropaganda pakket inn i «nyttale». Nok en er Anthony Burgess' *A Clockwork Orange* fra 1962, der en voldelig gjengleder rehabiliteres ved hjelp av aversjonsbetinging der han ser voldfilmer og samtidig får et kvalmende middel.

Konkrete forsøk på å skape mer eller mindre selvstendige samfunn på siden av hovedsamfunnet, har skjedd i mange former med mange betegnelser. På engelsk har de vært kalt intentional, perfectionist og community living, og sikkert mer. I Norge har vi snakket mest om alternative samfunn, og kollektiver.

B. F. Skinners (1904–1990) *Walden Two* fra 1948, er det mest kjente eksempelet på at en psykolog har skrevet en utopisk roman som får fram forfatterens syn på psykologi.

Skinners bakgrunn og motivasjon for å skrive *Walden Two*

Impulser i oppvekst og i ung voksen alder

Da han var liten, likte han sangen «Beautiful isle of somewhere», om en drømmeverden, som besteforeldrene spilte (Skinner, 1983). Han leste om perfeksjonistiske sekter, blant annet «The shakers» («risterne»), kallenavnet til en sekt som var en avskalling fra kverkerne, og som fikk kallenavnet på grunn av sin ekstase under gudstjenester. Sekten har praktisert en enkel kollektiv livsstil, og blant annet likestilling mellom kjønnene, og pasifisme (men er i dag nesten borte). I ung voksen alder ville han bli skjønnlitteratur forfatter, men ga det opp. Han gikk inn i en eksistensiell krise som han kalte «det mørke året», og kom også i opposisjon til foreldrenes materialistiske livsstil. I 1926 ble han kjent med to bøker

som trolig gjorde inntrykk. Den ene var H. G. Wells' *The world of William Chissold*, som kritiserte rådende sosiale konvensjoner, og tok til orde for mer vitenskapelig organisering av samfunnet. Den andre var Sinclair Lewis' *Arrowsmith*, om en idealistisk legestudent som viet seg helt til vitenskap (Bjork, 1993, s. 64). Som ung voksen besøkte han også Oneida, der et av USAs mest vellykkede utopiske samfunn fram til da, hadde holdt til (Bjork, 1993, s. 147). Før han skrev *Walden Two* i 1945, hadde han også lest Thoreaus *Walden*. Han syntes at den var kjedelig, men etter mange turer til Walden Pond (1979, s. 114, 124, 188, 296), vannet der Thoreau bodde i en hytte før han skrev boken, leste han den grundigere (1979, s. 296). Han ble tilhenger av Thoreau, og i bilen hadde han et eksemplar av *Walden* for å minne seg selv om verdien av et enkelt liv (Bjork, 1993, s. 147).

Bakgrunn mer etter hvert

I boken *Behavior of Organisms* fra 1938 ville Skinner ikke si noe om hva funnene i laboratoriet kunne bety for samfunnet, men han «hadde selvfølgelig begynt å spekulere på hvilken teknologi en atferdsvitenskap kunne føre til, og hva den kunne utrette (1976, s. vi). Han begynte også å ha regelmessige møter med filosofer, der «kontroll av menneskelig atferd ble et viktig tema» (s. vi). Han forteller videre at høytstående politikkmakere så smått hadde begynt å se på atferdsvitenskap, men at det nasjonale vitenskapsakademiet hadde gjort det klart at atferdsvitenskapens rolle var å skaffe fakta. Akademiet uttalte også, «kanskje for å berolige politikkmakere som var skremt av vitenskapsfolks ambisjoner, at «kunnskap kan ikke erstatte klokskap og sunn fornuft i beslutningstaking»» (s. vii). Han mente imidlertid at atferdsvitenskapene, bredt definert, heller ikke kunne ha gjort en god innsats – de var for lite opptatt av hva som kunne gjøres. Atferdsanalyse var annerledes, og opptatt av hvordan atferd kan endres, særlig ved å endre atferds konsekvenser, og begynte å oppnå resultater.

Var Skinner påvirket av teknokratiske ideer?

Den teknokratiske bevegelsen (The Technocracy Movement) var aktiv i USA særlig på 1930-tallet. Den forfektet et teknokratisk styre i stedet for representativt demokrati og partipolitikk. Å velge politikere var unødvendig fordi samfunnet kunne styres ved hjelp av prosedyrer som ledere målte effekter av (som kan minne om dagens Kina). Bevegelsen ville avskaffe pengesystemet, og redusere muligheten for profitt i leddene mellom produksjon og forbruker. Bevegelsen var mye påvirket av Thorstein Veblen (Rutherford, 2017). I 1933 formulerte Harold Loeb mange av bevegelsens ideer i utopien *Living in a technocracy: What it might be like*, som beskriver en teknokratisk framtid for kunst, utdanning, religion og annet, ledet av eksperter. Rutherford (2017) gir mange eksempler på uttalelser som bevegelsen kom med, som var påvirket av Ivan Pavlov og John B. Watson, og som minner mye om hva Skinner sto for, særlig senere. Noen generelle likheter mellom bevegelsen og Skinner, er betydningen av miljøpåvirkning, avvisning av mentalisme, synet på frihet og determinisme, og at å utforme en kultur er et rasjonelt, vitenskapelig og teknologisk spørsmål. Mer spesifikke likheter med Walden Two-samfunnet (som vi skal se), er blant annet det nevnte synet på pengesystemet, på representativt demokrati versus et oligarkisk ekspertstyre, og på ekteskap og likestilling.

Spørsmålet er om Skinner var påvirket av bevegelsen, og av Loeb's utopi, da han skrev *Walden Two*. Bevegelsen var svært kjent, det er påvist personlige forbindelser mellom bevegelsen og Skinner, og sent på 1940-tallet anmeldte Skinner (1948b) en bok som en fra bevegelsen hadde skrevet. Selv om det knapt kan dokumenteres hva Skinner selv tenkte om det, mener Rutherford (2017) at han må ha kjent til bevegelsen, og neppe var upåvirket av den, heller ikke da han skrev *Walden Two*.

Generell politisk radikalisme

Skinner var politisk radikal. Han var ingen «elfenbenstårn»-intellektuell, sto ikke på storkapitalens side, mislikte kommersialisme, levde nøysomt, og var dypt opptatt av jordens bærekraft, menneskenes framtid og folks ve og vel (Bjork, 1993, s. 182). I sin selvbiografi forteller han (1983) at «Da Eisenhower styrte, særlig som en reaksjon på McCarthyisme, hadde jeg litt sympati med kommunisme. De største forkjemperne som jeg kjente ... var anstendige folk. Da en tegning i *Christian Science Monitor* i 1954, antydte at bevegelsen som Ho Chi Minh ledet, hadde noe til felles med Japans erobring av Mandsjuria og Hitlers innmarsj inn i Rhinland, skrev jeg en protest» (s. 182). (Ho Chi Minh var kommunistisk leder i Vietnam, og innmarsjen i Rhinland var en forberedelse til andre verdenskrig.) Når kolleger kommenterte forskeres manglende frihet i Sovjetunionen, kunne Skinner svare at heller ikke forskere i USA hadde ideelle forhold, og kunne være bundet av sin finansiering (s. 182). Sympatiene med kommunisme kan være noe av grunnen til at han skrev en bok om et samfunn som faktisk hadde likheter med kommunistisk ideologi (som jeg kommer tilbake til).

Temaene som Frazier, hovedaktøren i *Walden Two*, snakker om, er langt på vei de samme som Skinner hadde diskutert med filosofer og andre akademikere før han skrev boken. «I diskusjoner om følgene av en atferdsvitenskap og -teknologi, inntok jeg en nokså ekstrem posisjon – en som jeg ikke alltid ønsket å forsvare offentlig – men i boken kunne jeg gå mye lengre. Jeg kunne nyte dikterisk frihet. Jeg lot Frazier si ting som jeg selv ikke var klar for å si til noen» (Skinner, 1979, s. 297). Like før han skrev boken, skrev han notatet «Alternativet til alminnelig stemmerett»: «Styring ved spesialister, som inkluderer (1) Nøyaktig og tilstrekkelig fastslåing av folks «vilje» – det vil si resultatet av myndighetenes målinger. (2) Planlegging (som ikke kan gjøres ved «flertall») slik at viljen kan utføres. (3) (Mot–

Kontroll. Til slutt gjennom *Konstitusjonelle garantier for rettigheter og friheter*. Folkeavstemninger iblant om tilfredsheten med styret. Psykologiske prinsipper (1) Folk vil egentlig ikke stemme. Ser enorme anstrengelser for å «få det ut». (2) [ikke ferdig]» (s. 298). Dette var langt på vei Fraziers syn, skulle det vise seg, «men det var ikke populært, og jeg ville ikke offentliggjøre det i mitt eget navn. (Til slutt ble jeg en overbevist frazierianer)» (1979, s. 298) (som jeg kommer tilbake til).

Personlig krise?

Elms (1981) mener at Skinner skrev *Walden Two* da han var i en identitetskrise. Selv om boken bare skulle være en roman om å anvende atferdsanalyse på samfunnsnivå, hadde den stor emosjonell betydning for ham. Han hadde tidligere vært gjennom «det mørke året», og skrev *Walden Two* da han var i en midtlivskrise, ifølge Elms. Boken ga idelle løsninger med hjelp ham til å løse konflikter i sin egen utvikling, og han kom ut av skrivingen med styrket identitet som en offentlig forkjemper for behavioristisk vitenskap om menneskers atferd.

Like etter at boken var kommet ut, ble Skinner intervjuet om motivasjonen for å skrive den. Han svarte at «både Burris og Frazier er deler av meg. Å skrive *Walden Two* var en slags egenerapi fordi Burris-siden av meg slet med å akseptere Frazier-siden» (1983, s. 180). Var han Frazier, *Walden Two*-samfunnets grunnlegger og skråsikre forkjemper, eller Burris, den tvilende gjesten? Allerede i 1946 uttalte lederen som Skinners hadde hatt på Universitetet i Minnesota, at de to karakterene var «prosjeksjoner av Freds [Skinners kallenavn] sinn – ånden Fred, og vitenskapsmannen Fred» (Bjork, 1993, s. 152).

Parallelt med tvisynet på Frazier versus Burris, mener Bjork (1993, s. 152) at Skinner befant seg i en annen konflikt. På den ene siden var han innbilsk. I spøk, men også litt på alvor, så han seg som en slags frelser for menneskeheten. Samtidig var han ydmyk. I

likhet med Elms (1981), mener både Bjork (1993, s. 152), og Skinner (blant annet 1979, 1983) selv, at han kom styrket ut av kampene og konfliktene. Noen *alvorlig* krise var det imidlertid neppe når han selv beskrev 1945 som et sjeldent aktivt år der det skjedde mye positivt, selv om det var slitsomt (Skinner, 1979, s. 299).

Ellers er mye av kildene til hans utgangspunkt for å skrive boken, det som han selv skrev lenge etter, særlig hans selvbiografier fra 1979 og 1983. Det samme gjelder en del reaksjoner på boken. Han kan ha glemt noe, men noen skjønnmaling av sin motivasjon, eller av reaksjoner, kan jeg ikke se.

Mer direkte foranledninger til å skrive *Walden Two*

I et forord til en ny utgivelse av boken i 1976, fortalte Skinner om situasjonen da han skrev den.

Misnøyen som fikk meg til å skrive *Walden Two*, var personlig. Jeg hadde sett min kone og hennes venninner streve med å komme ut av hjemmet, og vri seg når de måtte skrive «husmor» på skjemaer når de søkte arbeid. Vår eldste datter hadde akkurat fullført første skoleår, og ingenting får en til å tenke mer på opplæring enn det første barnets første skoleår (s. v).

Han tenkte stadig mer på om «Kunne noe gjøres med de nevnte problemene? Kunne ikke en atferdsvitenskap gjøre noe?» (s. v).

Under en middag kom han i snakk med en bekjent, Hilda Butler. De snakket om at unge mennesker etter krigen, ville komme inn igjen i den vanlige amerikanske takten med å få jobb, gifte seg, få barn og så videre. Butler spurte hva som kunne gjøres med det, og Skinner (1979) sa at «de burde eksperimentere; utforske nye måter å leve på, slik folk gjorde i forskjellige samfunn på 1800-tallet» (s. 292). Han hadde nylig lest Elisabeth Tylers bok *Freedom's Ferment*, om perfektjonistiske bevegelser i USA i tidligere tider, og tenkt at de fleste slike samfunn hadde gått til grunne, men av irrelevante grunner. Han tenkte derfor at unge mennesker kunne

lykkes bedre, og «bygge en kultur som kom nærmere å oppfylle menneskelige behov enn den amerikanske levemåten gjorde» (s. 292). Butler mente at de unge trengte hjelp i etterkrigstiden, og oppfordret ham til å skrive om det. Skinner syntes ikke at han kunne gi råd som han ikke etterlevde selv, men Butler mente at han hadde funnet sin plass i livet, og kunne hjelpe andre med å finne sin. Han hadde imidlertid en artikkel som det var en frist på, og tenkte ikke mer på det. Han hadde knapt tatt Butlers oppfordring seriøst ..., men dagen etter at artikkelen var ferdig, 1. juni 1945, «begynte jeg å skrive en bok om et eksperimentelt samfunn» (s. 295), «en fortelling om hvordan kanskje 1000 mennesker kunne løse sine daglige problemer ved hjelp av atferdsingeniørarbeid» (1976, s. vi.). (Behavioral engineering oversettes trolig best med atferdsingeniørarbeid, som brukes heretter.)

Skrijvingen

Da han kom i gang med boken, brukte han (1979)

en standard utopisk strategi: En gruppe mennesker ville besøke et samfunn, og få det beskrevet og forsvart av et medlem. Det ville bli et kapittel om arbeid: I likhet med Thoreau ville samfunnet redusere forbruk ved å redusere behov, og hvis alle arbeidet (kvinner og menn, unge og gamle, etter evne), ville fire timer om dagen være nok. Det ville bli kapitler om mat – dyrking, lagring, matlaging og servering i felles matsal – og om forsyning og tjenester, inkludert leger og tannleger. Det ville bli kapitler om omsorg for barn, utdanning, etikkopplæring og (den minimale) familien. Det ville være spredte innslag av adspredelser – musikk, dans, kunst, sport – og et dagligliv nokså likt landsbygden i England på 1800-tallet, men uten tjener (1979, s. 296).

Boken regnes som Skinners første forsøk på å utvide sin tankegang til den virkelige verden (Altus & Morris, s. 320). Han skrev første versjon av boken på sju uker. Han kunne skrive et kapittel i løpet av en morgen,

og redigerte lite (Skinner, 1979, s. 297). Han skrev den i 1945, men den ble utgitt først i 1948, etter å ha blitt avvist av flere forlag. Noen mente at den var for lang og intellektuell, og inneholdt for mye tale. Særlig Fraziers replikker burde ha vært kortere, og gjengitt mer oppsummert (1979, s. 329). Tittelen var egentlig *The sun is but a morning star*, som er siste setning i *Walden*, men den lignet på en annen tittel (Bjork, 1993, s. 153; Skinner, 1979, s. 329–330).

Handlingen i *Walden Two*, og samfunnets grunntrekk

Fortelleren er Burriss, en universitetslærer i psykologi som får besøk av to veteraner fra andre verdenskrig. De forteller oppglødd om et utopisk samfunn, *Walden Two*, som Frazier, en tidligere bekjent av Burriss, hadde startet noen år før. Det har nesten 1000 medlemmer, og blomstrer fortsatt. Burriss kontakter Frazier, og de tre, samt veteranenes kjærester og en kollega av Burriss, inviteres til å være der noen dager. Kollegaen er professor Castle, lærer i filosofi og etikk. Da de kommer dit, viser Frazier dem rundt, og forteller entusiastisk og selvsikkert om samfunnet, hva det bygger på, og har oppnådd. Frazier tar opp en rekke temaer, og møter skepsis og motstand fra Castle. Burriss er åpnere og mer positiv til det han hører og ser. De andre gjør lite av seg. I boken er Frazier i ferd med å trekke seg ut av styre og stell.

Et av Fraziers poenger er at *Walden Two* vil fortsette å utvikle seg fordi det hele tiden eksperimenterer fram bedre løsninger, og har gode beslutningsprosesser. Det er ikke demokratiske valg, og samfunnet styres av et meritokratisk oligarki, nærmere bestemt en gruppe av planleggere (board of planners) på åremål som utformer politikk, lager lover, har overblikk over samfunnet og en viss dommerfunksjon. De jobber for samfunnets beste, uten privilegier. Atferd i samfunnet påvirkes av en lov, «*Walden code*», som har preg av retningslinjer, og veiledere kan hjelpe medlemmene til å forstå og følge

dem. Medlemmene styrer seg stort sett selv innenfor de rammene. Negative sanksjoner brukes knapt, og er stort sett milde tilbakemeldinger. Lover kan endres hvis planleggerne er enstemmige. Det er også en gruppe ledere (managers). De er spesialister på sitt arbeidsområde, arbeider under oppsyn av planleggerne, og kan foreslå en ny planlegger når en fratrer. Alle samfunnets medlemmer kan kvalifisere seg til å bli leder, og gå i lære for å bli det, og velges ikke. Det er også noen forskere, som skal forbedre blant annet husdyravl, planteforedling og utdanning, men de fleste medlemmene er arbeidere.

Folk kan stadig bytte jobb, jobber bare fire timer om dagen, og har mye tid til kultur og søvn. Materielt forbruk er lavt, og livsstilen er enkel og nøysom. De eneste pengene er arbeidspåskjønnelser, og belastende arbeid gir flere påskjønnelser enn rolig arbeid. Barn oppdras i fellesskap, svært systematisk, og skolen fremmer selvstendighet og barns egen utforskning. Kjernefamilien og blodsband betyr lite, og seksualmoralen er nokså fri. Ingen skal si «Takk» for noe, for all god atferd skyldes Walden Two-samfunnet, der alle medlemmene er vennlige, lykkelige, produktive og målbevisste. Det er et utstrakt samarbeid mellom medlemmene, stor egalitet og fravær av privilegier, og konkurranse nedtones sterkt.

Skinner (1979, s. 296–297) beskriver personer som han kjente, som var modeller for personene. Han selv var altså *både litt Frazier og litt Burris*, og han (1979) beskrev Frazier (1979) som «et selverklært geni», og Burris som «en kjedelig collegelærer» (s. 296).

Mer om Walden Twos hovedtemaer

Nedenfor gjengis praksiser i Walden Two tematisk ordnet, hvordan Frazier begrunner dem, og hvor vellykkede han hevder at de er. Der det ikke angis hvem som siteres, er det Frazier. Også andre beskrivelser og påstander er hans.

Forholdet til storsamfunnet

Walden Two skal være et mest mulig uavhengig samfunn, men Frazier og andre ser at Walden Two ikke er selvforsynt med alt, og får mye fra storsamfunnet. For eksempel høyt kvalifisert personell utdannes der (s. 178), og man er avhengig av storsamfunnets forsvar og dets store og avanserte industri (s. 189). I tillegg til å betale skatt til samfunnet (s. 188, 289), gjør de derfor «kompromisser når det er nødvendig» (s. 289). Når det gjelder forsvar, mener Frazier at et desentralisert samfunn som Walden Two, er lettere å forsvare med sivil ulydighet og passiv motstand ved okkupasjon (s. 190).

Medlemmene stemmer også ved storsamfunnets valg, på en spesiell måte (som beskrives senere). I ekteskaps spørsmål følges statens praksis (s. 130).

En gjennomført eksperimentell holdning

Frazier har meninger om det gode liv. Filosofer

som søker etter en rasjonell basis for hva som er godt, har alltid minnet meg om en tusenbein som prøver å bestemme hvordan den skal gå. Bare gå, ganske enkelt! Vi vet alle hva som er godt inntil vi slutter å tenke på det. Er det for eksempel noen tvil om at helse er bedre enn sykdom? kan noen tvile på at et minimum av hardt arbeid er en del av det gode liv? (s. 146–147).

Det samme gjelder mulighet til å utvikle talenter og evner (s. 148). Det gode liv er mer enn avslapning og hvile, og «fritidsklassen [the leisure class, et Veblen-begrep] er trolig den minst avslappede» (s. 148). Han vil ikke begrunne sitt syn rasjonelt, eller «reducere det til et prinsipp for det største gode. Dette er det gode liv. Vi vet det. Det er et faktum, ikke en teori» (s. 148–149). Han mener at mange prøver å skape en bedre verden, «Men problemer skapes fortere enn de løses. Vår sivilisasjon løper i vei som en skremt hest» (s. 81). Noe må gjøres! Det må *eksperimenteres*.

Når Frazier viser rundt, er han opptatt av at «Hva vi faktisk har oppnådd, er ikke poenget. Hovedsaken er at vi oppmuntrer

folk til å se på hvordan hver eneste vane og skikk kan forbedres. En konstant eksperimentell holdning til alt, er alt vi trenger» (s. 25). Han sier også at «Vi ... tester alle prinsipper eksperimentelt», og «jeg har gitt en gal framstilling av hele systemet hvis dere tror at noen av praksisene som jeg har beskrevet, er fastlagte. Vi prøver ut mange forskjellige teknikker. Gradvis jobber vi mot den best mulige løsningen» (s. 106, se også s. 163).

Frazier mener at man historisk har forsøkt å regulere menneskers atferd med ideer om 'god oppførsel' (s. 95). «Men hvorfor ikke eksperimentere? Spørsmålet er enkelt. Hva er den beste atferden for individet som også angår gruppen? Og hvordan kan vi få individet til å opptre slik? Hvorfor ikke nærme seg slike spørsmål vitenskapelig?» (s. 95). Etisk atferd er ikke et resultat av moral, men av «eksperimentell etikk» (s. 161), og hvilke teknikker som vil forme atferd hos medlemme som vil være til fordel for alle, er et «eksperimentelt spørsmål» (s. 162), hevder han. At Walden Two ikke har kriminalitet, taler for seg selv (s. 161).

Walden Two har forskere, og det foregår blant annet «eksperimenter med plante- og dyreavl, kontroll av atferd hos barn, forskjellige pedagogiske prosesser, bruk av råmaterialer» (s. 49–50), fluor og tannhelse (s. 177), og virkningen av at par sover separat (s. 129). Det siste har vist at par som sover adskilt, er mer fornøyde (s. 129), forteller Frazier. Mer detaljert har Walden Two eksperimentert seg fram til å søle minst mulig te (s. 26–27). Matbrettene er gjennomsiktige for at det skal gå fort å rengjøre dem (s. 42), og det er en ordning for å samle matavfall til grisemat (s. 43). En eksperimentell tilnærming medfører til og med at «Løsninger på alle slags problemer følger nesten mirakuløst» (s. 25). Det som de mangler i teknologi, kan de derfor ta igjen på gode rutiner (s. 43).

Tradisjoner, og å lære av historien, betyr lite: «vi bryr oss lite om at et prinsipp har vært vellykket opp gjennom historien. I Walden Two har historie status kun som underholdning» (s. 106). Burriss mener imidlertid at

noen metoder er kjente fra før, og Frazier er delvis enig: «Mange av metodene og teknikkene er gamle som alle hauger» (s. 241), men i Walden Two kan de gå mer presist fram, og uten å straffe (s. 103–104). Også Jesus var imot å straffe, men måtte ha funnet på det tilfeldig; «han hadde ikke den eksperimentelle evidensen som vi har i dag» (s. 245). Frazier tar imidlertid et forbehold, for selv ikke i Walden Two eksperimenteres det når det er liten tvil, for «det vil være å gjøre vitenskapelig metode til en fetisj» (s. 163).

Frazier er selvsikker på det som Walden Two har oppnådd: «Vi er ikke opptatt av filosofier om medfødt godhet – eller ondskap ... Men vi tror på vår evne til å endre menneskelig atferd. Vi kan gjøre mennesker i stand til å leve i grupper – til alles tilfredshet. Vi trodde det, og nå er det et faktum» (s. 182). Han er ikke snauere når han hevder at «når en atferdsvitenskap først er oppnådd, fins det ikke noe alternativ til et planlagt samfunn» (s. 248). Walden Two er til og med «kronen på verket så langt for menneskets intellekt ... delingen av atomet blekner i sammenligning» (s. 271).

Frazier ser altså lenger enn Walden Two. Han har villet bidra til folks lykke, men det overordnede har vært «å gjøre en ekte vitenskap om menneskelig atferd mulig!» (s. 274). Det kan ikke skje i et laboratorium, men bare «i en levende kultur ... under eksperimentell kontroll. Ikke noe mindre enn Walden Two vil være nok» (s. 274). Der kan personlighet og temperament formes: «Gi meg spesifikasjonene, og jeg vil gi deg mennesket!» (s. 274). Det kan bli et «samfunn uten feil, kjedsomhet og forgievesanstrengelser!» (s. 274), som skaper «Superorganismer» (s. 275).

Det er neppe overraskende at Frazier mener at mangel på eksperimentell tilnærming er grunnen til at andre alternative samfunn mislykkes. De bygget vanligvis på sannhet åpenbart av Gud, eller på perfeksjonistisk filosofi, og var «ikke åpne for eksperimentell modifisering – bortsett fra når de åpenbart mislyktes» (s. 145). Generelt ville

de å unngå å styre, «og la menneskets naturlige dyder hevde seg selv» (s. 145). Noen har også måttet bruke tvang og indoktrinering for å holde det gående (s. 192–193). Kommunisme, som i Sovjetunionen, «Sprang ut av humanitære impulser som er vanlige i Walden Two», men fikk fort store svakheter, særlig mangel på eksperimentell ånd, og mye propaganda, heltedyrking og maktbruk (s. 258).

Frazier innrømmer at han er «innbilsk, aggressiv, taktløs og egoistisk» (s. 233), men at han heller ikke er et produkt av Walden Two! Liv og lære trenger ikke å samsvare – må legen ha bedre helse enn pasienten? (s. 234). I sine unge dager hadde Frazier «et vanvittig ønske om å dominere», og kunne bli rasende når noe slo feil, men etter hvert innså han at «menneskene hadde alltid rett. De opptrådte alltid slik de burde opptre. Det var jeg som hadde tatt feil, og predikert dårlig» (s. 271). Eksperimentenes resultater bestemte. Eksperimentering dreper heller ikke livsglede: Det er «mulig å opptre som forsker i noen situasjoner, uten at det ødelegger gleden over naturen resten av tiden» (s. 229).

Frazier mener at Walden Two stort sett har utviklet seg slik det var tenkt (s. 281).

Frihet og kontroll

«Hvis mennesket er fritt, er atferdsteknologi umulig» (s. 241), mener Frazier. En av hans sterkeste erklæringer er at han

neker for at frihet fins overhodet. Jeg må nekte på det – ellers er mitt program absurd. Du kan ikke ha en vitenskap om noe som hopper lunefullt omkring. Vi kan kanskje aldri *bevise* at mennesker ikke er fritt; det er en antakelse. Men en atferdsvitenskaps suksess gjør det mer og mer rimelig ... De bestemmende kreftene kan være subtile, men er urokkelige (s. 242).

Atferd kan riktig nok ikke predikeres presist, men det kan heller ikke været, mener han (s. 242). Castle mener at mye av hans atferd ikke påvirkes av noen tvang, og at det er frihet for han. Frazier kommer da inn på

Det som atferdsvitenskapen kaller 'forsterk-

ningsteori'. Det som kan skje oss, faller i tre klasser. Noen ting er vi likegyldige til. Andre ting liker vi – vi vil at de skal skje, og tar steg for at de skal skje igjen. Atter andre ting liker vi ikke – vi vil ikke at de skal skje, og tar steg for å bli kvitt dem eller for at de ikke skal skje igjen ... hvis det er i vår makt å skape noen av de situasjonene som en person liker, eller å fjerne situasjoner som den ikke liker, kan vi kontrollere dens atferd. Hvis den oppfører seg slik vi vil ..., skaper vi ganske enkelt en situasjon som den liker, eller fjerner en som den ikke liker. Resultatet er at sannsynligheten for at personen vil oppføre seg slik igjen, går opp, som er det vi ønsker. Teknisk kalles det 'positiv forsterkning' (s. 243–244).

Frazier mener at kontroll og frihet går hånd i hånd i Walden Two. Positiv forsterkning muliggjør nemlig

en kontroll der de kontrollerte, selv om de følger en lov mer samvittighetsfullt enn under det gamle systemet, ikke desto mindre *føler seg frie*. De gjør det som de vil, ikke det som de må. Det er kilden til positiv forsterkningsveldige makt – det er ingen restriksjoner, og ikke noe opprør. Med dyktig kulturell design kontrollerer vi ikke den endelige atferden, men *tendensen* til å opptre slik – motivene, begjærene, ønskene. Det merkelige er at *spørsmålet om frihet aldri oppstår* (s. 246–247).

Ikke nok med det, for «Med dyktig planlegging, og kloke valg av teknikker, *øker vi følelsen av frihet*» (s. 248). Frazier tar virkelig i da han sier at «Våre medlemmer gjør nesten alltid det som de ønsker – som de 'velger' å gjøre – men vi sørger for at de ønsker å gjøre akkurat det som er best for dem selv og for samfunnet. Deres atferd er bestemt, men likevel er de frie» (s. 279). Kontroll utelukker altså ikke frihet, for «Det er ikke planlegging som forstyrrer frihet, men planlegging som bruker tvang» (s. 248), med Nazi-Tyskland som eksempel. Frihet er altså bare et spørsmål om *hvilken* kontroll, og alternativet til kontroll er ikke fravær av kontroll, men i verste fall kontroll som sjarlataner, demagoger, svindlere og andre utøver (s. 240). Frazier mener til og med at

Walden Two har større likheter med kristen lære om predestinasjon (der alt skjer etter en opprinnelig plan), enn med forestillinger om fri vilje.

Når Castle er skeptisk til systematisk tilvenning i barneoppdragelse, spør Frazier om han vil «dempe miljøets kontroll, og la barnet få oppleve tilfeldige frustrasjoner? *Men hva er fordelene med tilfeldigheter?*» (s. 105). «*En laissez-faire-filosofi som stoler på folks innebygde godhet og klokskap, er uforenlig med det observerte faktum at mennesker blir gode eller dårlige og kloke eller dumme av miljøet som de vokser i*» (s. 257), mener han.

Igjen mener Frazier at Walden Two har kommet langt: Mennesker kan leve i «frihet og fred» ... «hvis det lages en sosial struktur som oppfyller alles behov og der alle ønsker å følge loven som støtter det. Men hittil har bare Walden Two klart det» (s. 247), og Walden Two er til og med «det frieste stedet på jorden» (s. 247).

Positiv forsterkning i stedet for straff

Frazier mener at positiv forsterkning er framtiden, og forteller at «vi straffer ikke. Vi tildeler aldri et ubehag i håp om å undertrykke eller eliminere uønsket atferd» (s. 104). Den gamle skolen trodde på å redusere atferd med straff, men Frazier ser utviklingen av «en atferdsmessig og kulturell teknologi basert på positiv forsterkning alene» (s. 244), uten straff, for «i det lange løp reduserer ikke straff sannsynligheten for at en atferd vil opptre» (s. 244). Straff har bare en umiddelbar effekt som lurer mange, særlig myndigheter, til å fortsette å straffe. Det vil aldri dempe lysten til å vise atferden som straffes, og den vil alltid komme tilbake så fort muligheten byr seg, eventuelt «forkledd som et nevrotisk symptom» (s. 245, og kanskje en overraskende formulering i en skinnertekst, men se Skinner, 1953, s. 372–379).

Noe av det første Frazier viser gjestene, er et bærbart gjerde som holder sauene på plass. Det var elektrisk, men sauene lærte fort å unngå det. Strømmen kunne skruses av,

og nye lam fulgte flokken (s. 15–16). Selv for sauer er påføring av ubehag en primitiv kontroll, mener han (s. 283).

Holdninger som å dominere og kritisere, det vil si å opptre straffende, oppmuntres ikke: «Vårt mål er generell toleranse og hengivenhet» (s. 148). Positiv forsterkning har en viktig plass også når Frazier spør «Hva er kjærlighet ... annet enn et annet ord for bruken av positiv forsterkning?» (s. 282).

Nøysomhet og ressurs sparing

Levestandarden er god, «Men vår personlige rikdom er faktisk veldig liten ... i dollar og cents. Vi praktiserer Thoreaus prinsipp om å unngå unødvendige eiendeler ... Vår mat er rikelig og sunn, og ikke dyr. Det er lite eller ingenting svin» (s. 57). Det reklameres ikke for unødvendig forbruk, det er få lastebiler og under 100 familiebler, og forbruket er lavere enn for amerikanere flest (s. 57). Da Walden Two ble etablert, var mange bygninger uhensiktsmessige, men «noen av dem var for verdifulle til å rives» (s. 18), og de brukte lokale materialer til ombygging og nybygg som de utførte svært billig selv, og med god utnyttning av plass. Mursteiner og tømmer gjenbrukes (s. 215), og klesforbruket begrenses: «Å gå av moten er ikke en naturlig prosess, men en manipulert endring som ødelegger det pene ved fjorårets kjole for å gjøre den verdiløs. Vi gikk imot dette ved å utvide vår smak» (s. 28). De vil også «unngå sløsing som følger av å endre stiler, men ikke være helt av moten. Derfor endrer vi stiler saktere, akkurat sakte nok til å slippe å kaste klær som er i god stand» (s. 30). Frazier viser indirekte til Veblen når han mener at «Penklær ... er en type iøynefallende forbruk [conspicuous consumption, et Veblen-begrep] som ikke gleder oss – unntatt når vi ser det på andre». At de ikke vil være helt av moten, er av hensyn til barna (s. 30).

Det nevnte sauebeitet er også plen der barna leker, og sauene flyttes rundt til der gras er høyest. Frazier mener at plener er iøynefallende forbruk, og spør Castle om han «husker Veblens analyse av plenen i *The*

Theory of the Leisure Class» (s. 15). (Skinner var ofte inne på Thorstein Veblen.) Også plenen er iøynefallende forbruk, og Frazier kaller plenklipperen for «Den dummeste maskinen som er oppfunnet – for et av de dummeste formålene» (s. 15).

Frazier ser heller ikke verdien av å samle store folkemengder. Da Castle mener at noen mennesker synes at det er spennende å være i en mengde, svarer Frazier at «Det er et tegn på ensomhet», og at de har «bedre måter for å bringe sammen mennesker som passer sammen, og som har felles interesser» (s. 35). Teateret har bare plass til 200, som er det største antallet som samles. Konserter er korte fordi publikum har kort vei – i storbyer, der folk bruker mer tid på transport, krever folk lengre konserter (s. 78). Matsalens areal begrenses ved å utvide spisetidene (s. 37–38).

Walden Two er også uten mye annet som de anser som unødvendig: «Gå i en bygate. Hvor mange ser du som gjør noe nyttig? Det er en bank. Og over den et utlånsbyrå. Og et reklamebyrå. Og over der et forsikrings-selskap ... Vi har problemer med å forklare barna hva forsikring er. Forsikring mot hva?» (s. 55). Han ramser opp flere tilbud som ikke trengs, som kjøpesentre, møbelbutikker, skjønnhetssalonger og annet, «som bemannes med folk som gjør unyttige ting. Halvparten av restaurantene kan stenge for godt ... og hele tiden suser busser og trikker forbi og frakter folk til og fra det ene unyttige stedet til det andre» (s. 56).

Likestilling

Frazier er opptatt av likestilling har kommet for kort, også i USA, der mange kvinner er hjemmевærende og avhengige av mannen, (135–136), men han antar at gjestene har «... lagt merke til den fullstendige likheten mellom menn og kvinner hos oss. Det er knapt et arbeid som ikke deles likt» (s. 123). Å få kvinnene ut av hjemmet er viktig: «Noen av kvinnene jobber ennå med noe av det som de gjorde som husmødre, men mer effektivt og med glede. Minst halvparten av dem er tilgjengelige for annet arbeid» (s.

56). For eksempel husarbeid kan like godt gjøres av menn. Siden folk i Walden Two *generelt* er selvstendige, er også kvinner det: «Hver av oss er nødvendige som personer i den grad vi elses som personer. Ingen kvinner blir fornøyde av å føle at de vil savnes slik vi savner en kokk eller vaskedame ...; hun ønsker å bli savnet som en ektefelle og mor» (s. 136). Et annet eksempel på likestilling er at «de voksne som tar seg av barna, er av begge kjønn. Vi har brutt ned fordommer om kjønn og yrker, og har arbeidet spesielt hardt for balanse i barnehage og skole. Slikt arbeid gir ikke noe stigma, og mange menn liker det» (s. 134). Walden Twos øverste organ, planleggergruppen (se nedenfor), består vanligvis av tre menn og tre kvinner. «Kjønnene er så likestilte her at ingen vokter likhet på en sjalu måte» (s. 48).

Ifølge Frazier har Walden Two, «som en revidert familie, endret kvinnens plass mer enn mannens» (s. 137). Det er uvant for noen kvinner, men «Deres nye posisjon er verdigere, morsommere og sunnere, og spørsmålet om usikkerhet svinner. I en verden med full økonomisk likhet, får du den affeksjonen du fortjener. Du kan ikke kjøpe deg kjærlighet med gaver og foreler, eller ... ved å lage mat og å vaske» (s. 137). Burris tror at det kan være vanskelig å overbevise kvinner om fordelene med et slikt liv. Frazier er enig, for «De som har mest å vinne, er alltid vanskeligst å overbevise. Det gjelder også den utnyttede arbeideren, av samme grunn» (s. 137). Både kvinner og arbeidere har «... blitt holdt nede, ikke av ytre krefter, men mer subtilt av et system av oppfatninger som er plantet under deres hud. Noen ganger er det vanskelig å løsne deres sjeler fra lenkene, men det er mulig» (s. 137).

Det er mer om likestilling under neste overskrift.

Familie, foreldre og barn

Frazier mener at hvis familien skal overleve i et samfunn som er bygget mindre på blodsband, må noen etablerte praksiser endres: «Walden Two erstatter familien, ikke

bare som økonomisk enhet, men til en viss grad også som sosial og psykologisk enhet. Hva som blir igjen, er et eksperimentelt spørsmål» (s. 128). Når det gjelder hvordan par kan leve sammen, sørges det for at partene får mye tid for seg selv, som gjør forholdet mer tilfredsstillende. I tillegg sover de altså hver for seg (se foran). Castle spør om dette øker promiskuitet, men Frazier svarer at Walden Two «fremmer lojalitet og hengivenhet» (s. 129), og at det trolig er mindre promiskuitet der enn i storsamfunnet. Det er også «... færre skilsmisser ..., og ingen løssunger» (s. 187). «Vi praktiserer ikke 'fri kjærlighet', men har mye 'frie følelser'. Og det tilfredsstillende langt på vei de behovene som skaper promiskuitet andre steder. Vi har lykkes med regelen «Forventer ikke forføring». Når en mann innleder et bekjentskap med en kvinne, bekymrer han seg ikke over ikke å gå videre, og hun tar det ikke ille opp hvis det ikke skjer» (s. 129–130). Frazier tror at det har vært litt sex uten kjærlighet, men forteller at sex utenfor ekteskap ikke er helt akseptert (s. 130).

Unge som forlover seg, går til lederen for ekteskap. Deres interesser, skoleresultater og helse gjennomgås. Hvis det er stor forskjell i intellektuelle evner, eller i temperament, frarådes de å gifte seg» (s. 125), eller å vente. Før ekteskapet får paret mye rådgivning (s. 130). Ekteskap inngås *tidlig*: «I gjennomsnitt er Walden Two-mødre 18 år når de får det første barnet» (s. 119), og de vil senke det. Tanken er at unge mødre er best i stand til å føde, og de som får barn tidlig, får mer ut av livet. De unge er «klare for kjærlighet ... Sex er ikke et problem i seg selv, og her kan den unge uttrykke sine naturlige impulser umiddelbart og tilfredsstillende. Løsningen er produktiv og hederlig, og samfunnet ser på den med beundring og stolthet» (s. 121). At det ikke er slik i storsamfunnet, skyldes dårlig organisering. Der er ungdomstiden «full av unødvendige problemer, unødvendige utsettelse ... Hva er galt med kjærlighet, ekteskap og å bli foreldre?» (s. 121). Tidlige ekteskap forebygges til og med at folk «må gifte seg» (s. 124).

Castle spør om morskjærlighet (s. 89), og Frazier svarer at barna får det «rikelig. Men vi begrenser det ikke til mødrene. Vi går også inn for farskjærlighet – for alles kjærlighet – for samfunnets kjærlighet» (s. 90), og «Ved å balansere kjønnene unngår vi det freudianske problemet med asymmetriske relasjoner til kvinnelige foreldre» (s. 134). Når barn vokser opp, kan de velge hvilke voksne de søker ut fra interesse og affeksjon (s. 134–135). At morsrollen er nedtonet, gjør det lettere for en mor som synes at barnet er lite hengivent, å forstå hvorfor, og «Hun vil ikke prøve å gjøre seg selv nødvendig ved å gjøre barnet mer hjelpeløst. Det er umulig» (s. 137). Frazier går god for at «Barn får samme omsorg uavhengig av foreldrenes alder, erfaring og lønnssevne» (s. 121), og mener at «Ingen fornuftig person vil mene at kjærlighet og hengivenhet har noe med blod å gjøre» (s. 133).

Relasjonen mellom barn og foreldre svekkes fordi «Gruppeomsorg er bedre enn foreldres omsorg» (s. 130). Før var foreldres omsorg nødvendig, «Men framveksten av en atferdsvitenskap har endret dette» (s. 131). I Walden Two vet de hva god oppdragelse er, men erfarte at det er vanskelig for foreldre å lære å gi det. Opplæring tar lang tid, og «Selv når moren vet hva som er riktig å gjøre, kan hun ofte ikke gjøre det i en travel husholdning. Hjemme er ikke stedet å oppdra barn» (s. 132). Målet er derfor «at alle voksne skal opptre som om alle barna er deres, og at alle barn skal tenke at alle voksne er deres foreldre. For å oppnå dette har vi gjort det til dårlig smak å gi spesielle fordeler til egne barn» (s. 132). «Foreldre kan være så mye sammen med sine barn som de vil, men det er tabu å gjøre det eksklusivt. Resultatet er at et barn aldri får en tjeneste eller fordel fra sine foreldre som det ikke får ofte også fra andre» (s. 132). Frazier framhever «hva dette betyr for barn som ikke har far eller mor!» (s. 132), eller som har skilte foreldre (s. 133). Det oppmuntres også til at barn skal si egennavn, ikke mor og far. Det setter barnløse pris på (s. 132). Nok et poeng er at flere omsorgs-

personer gir barn flere modeller, slik at de imiterer foreldres særegenheter mindre (s. 134). Castles mener at mye av dette er imot naturen, men Frazier spør om hva man egentlig vet om den *naturlige* relasjon mellom barn og foreldre (s. 133–134).

Frazier spørres om det er planer for genetiske eksperimenter, og svarer «Nei ... vi oppmuntrer ikke de som ikke klarer seg, til å få barn, men det er alt» (s. 126). Foreløpig har Walden Two for få mennesker til «... seriøs eksperimentering. Senere kan kanskje noe gjøres. Svekkelsen av familiestrukturen vil gjøre selektiv avl mulig» (s. 126), for «Familien er den skjøreste institusjonen i vår tid» (s. 126), både i Walden Two og i stor-samfunnet. Han kommer tilbake til temaet da han snakker om flere fordeler med den løsere relasjonen mellom foreldre og barn. Da er det også lett å få den uføre eller syke til å gi avkall på å få barn. Ikke noe stigma med å være barnløs, og ingen mangel på affeksjon. Det var det jeg mente da jeg sa at eksperimenter med selektiv avl kan bli mulig i Walden Two. Den arvelige forbindelsen vil bli så liten at den vil glemmes. Lenge før det vil det bli mulig å avle gjennom kunstig inseminasjon uten å endre det personlige forholdet mellom mann og kone. Våre folk vil gifte seg som de vil, men *få barn etter en genetisk plan* (s. 133).

Skepsis fra Castle får Frazier til å parere med at drap på jentebarn er akseptabelt i noen kulturer (s. 133–134).

Arbeidstid, lønn, økonomi, fritid

Frazier forteller om Walden Twos «penge-system», og at arbeidspåskjønnelser (labor credits) er en type penger, «Men de er ikke mynter eller sedler – bare oppføringer i en protokoll. Alle goder og tjenester er gratis ... Hver av oss betaler for det vi bruker, med 1200 arbeidspåskjønnelser i året – eller fire per arbeidsdag. Vi endrer verdien etter samfunnets behov. Med to timers arbeid per påskjønnelse, og åtte timers arbeidsdag, får vi et pent overskudd. Vi er fornøyde med å gå bare litt over balanse ... For tiden er

det ca. en times arbeid per påskjønnelse» (s. 45). Gjennomsnittlig arbeidsdag er altså fire timer (s. 45).

Kort arbeidstid er viktig, og Frazier mener at effektivitet avtar med antall timer (s. 53). Arbeid må ikke slite ut folk, eller gå utover livsglede, slik at «energi kan brukes til kunst, vitenskap, lek, læring» (s. 69) og annet. Burris imponeres av Walden Twos amatørmusikere (s. 201). Også variasjon er viktig: «Vi er temmelig fri for den institusjonelle atmosfæren som er uunngåelig når alle gjør det samme samtidig. Våre dager har en rundhet, en fleksibilitet, en variasjon, en flyt» (s. 39).

Frazier framhever at Walden Two-systemet gjør det

mulig å evaluere hvor villige medlemmene er til å gjøre en jobb. Folk gjør ikke mer eller mindre enn sin del gjennom tidsbruken; det er hva som gjøres, som teller. Så vi påskjøenner rett og slett forskjellige jobber forskjellige, og justerer det iblant ut fra etterspørselen (s. 46).

Kloakkarbeidere har bare litt over to timers dag, mens blomstervanning betales mye mindre. Dermed blir jobbene like attraktive (s. 46). Frazier sier at «vi er ikke friere fra økonomisk lov enn tryllekunstneren ... er fra loven om gravitasjon», som lyder som enkel markedsøkonomi.

Senere forteller han at «Planen var å redusere uønsket arbeid til et minimum, men vi forlot det. Selv hardt arbeid er gøy hvis det ikke overgår vår styrke, og vi ikke har for mye av det» (s. 147), som å hogge ved. Castle spør om de hjernevasker folk til å like de verste jobbene, for eksempel ved å spille musikk med relevant tekst. Frazier svarer at «Walden Two er ikke en brave new world ... Vi *propaganderer* ikke. Det er et grunnprinsipp. Jeg nekter ikke for at det hadde vært mulig ... vi propaganderer for *alt* arbeid ... Hvis vi kan gjøre arbeid mer lystbetont med god trening, hvorfor ikke?» (s. 46). Frazier mener at arbeidere som betales etter innsats, er mer motiverte enn når arbeidsgiver tar profitten (s. 53), og han liker ikke «profittsystemet», som han kaller det. Det «er dårlig selv når arbeideren får profitten, fordi belastningene

med overarbeid ikke oppveies av stor belønning» (s. 45).

Nok en fordel med Walden Two-økonomien, ifølge Frazier, er at arbeidet deles:

ikke alle amerikanere som kan jobbe, har jobb ... Vi sammenligner egentlig åtte timers dag for noen med fire timers dag for nesten *alle* ... vi har ingen fritidsklasse, ingen som blir gamle for tidlig, ingen drukkenskap, ingen kriminelle, og langt færre syke. Ingen betales for ikke å gjøre noe (s. 53–54).

Også barn arbeider fra ung alder, «beskjedent, men med glede» (s. 54).

Arv og miljø

Walden Twos syn på blodsbånd er tatt opp foran, men biologi er tema på flere måter. Burris spør om hvor mange genier det kan komme ut av et så lite samfunn og et så lite utvalg av gener (s. 83). Frazier spør tilbake: «tror du virkelig at genier kommer fra gener? Vel, kanskje de gjør det. Men hvor nært har vi kommet å få det beste ut av våre gener? Det er det virkelige spørsmålet ... Det har absolutt ikke vært noen måte å besvare det på før nå, fordi det aldri har vært mulig å manipulere miljøet på den nødvendige måten» (s. 83).

Burris mener at variasjoner i evner skyldes miljø- og kulturfaktorer, og at god omsorg nesten kan oppheve variasjoner, men Frazier er uenig: «Alle våre tiåringer har hatt det samme miljøet siden fødselen, men variasjonen i IQ er nesten som i befolkningen ellers. Det gjelder også andre evner og ferdigheter ... Her godtar vi oss slik vi er» (s. 117). Ikke et tabula rasa-syn, altså.

Det *kan* det være litt mer av når Frazier finner liten støtte i menneskenaturen, og spør «Hva er de grunnleggende psykologiske egenskapene ved menneskelig atferd – de arvelige egenskapene hvis det finnes noen, og mulighetene for å modifisere dem, og skape nye? Det er helt sikkert et eksperimentelt spørsmål som en atferdsvitenskap må besvare» (s. 162).

Egalitet og klasseløshet

Castle spør om hva de som vil bli berømte, kan gjøre. Frazier svarer at «Berøm-

melse er også oppnådd på andres bekostning. Selv den fortjente æren som en forsker eller en lærd får, er urettferdig mot dem som har oppnådd like mye uten å få noen. Når én får en plass i solen, settes andre i skyggen» (s. 156). De er «nøye med å unngå glede over en personlig triumf som betyr at andre har mislyktes» (s. 103), og vil bort fra et «konkurransesamfunn der den enes belønning er den andres straff, til et kooperativt samfunn der ingen oppnår noe på andres bekostning» (s. 245). Konkurransen er likevel ikke helt tabu: «Vi er imot personlig konkurranse ... spill, for eksempel, med unntak av tennis og sjakk, der treningen i ferdigheter er like viktig som kampresultatet» (s. 156), men «vi har aldri turneringer ... En triumf over en annen roses aldri» (s. 156). Gruppen som helhet har forrang: «Et samfunn som fungerer til det beste for alle, kan ikke tolerere at det oppstår individuelle skikkelser. Lederprinsippet har alltid feilet i det lange løp» (s. 222). Walden Two må ha lyktes, for Frazier sier at «Personlig sjalusi er ukjent hos oss» (s. 47). Flere medlemmer kaller Frazier for et geni (s. 138–139). «Genialiteten» er altså ikke bare selverklært (se foran), men noen større persondyrking skjer ikke.

Til og med å takke noen for spesielle prestasjoner tones generelt ned, men Frazier presiserer at «vi er alle veldig takknemlige ... overstrømmende, men ikke til en spesiell ... Vi føler en generalisert takknemlighet til hele samfunnet» (s. 157). Castle spør hvordan den vises, og Frazier nøler, men svarer «Er det ikke å ville gi noe tilbake? ... Alle her er villige til å påta seg de vanskeligste oppgavene hvis det trengs. Vi vil gi noe igjen til alle for alt som vi har fått fra alle» (s. 157).

Økonomiske klasser er opphevet, og det følger knapt privilegier med å ha spesielle oppgaver. De som leder «må ha et blick på dem som ledes, forstå deres behov, og erfare deres lodd. Derfor må planleggerne, lederne og forskerne (se nedenfor) oppnå noen av sine arbeidspåskjønnelser ved simpelt arbeid. Det er vår konstitusjonelle garanti mot å glemme problemene til de som må bruke

store muskler» (s. 52). En av planleggerne må ha vært lenge i direkte fysisk arbeid» (s. 48). Planleggerne får årlig 600 arbeidspåskjønnelser for jobben, som betyr at de mangler to per dag, og «Minst én må oppnås ved direkte fysisk arbeid» (s. 48). Forskerne får like mange arbeidspåskjønnelser som lederne – to eller tre per dag, avhengig av oppgavene (s. 50), og grunnforskning må skje på fritiden.

At alle må gjøre simpelt arbeid, er ikke misbruk av arbeidskraft, mener Frazier (s. 50). Noen er nok smarte nok til å kunne slippe unna, men «En fritidsklasse ville ha vokst som en kreftsvulst inntil belastningen for resten av samfunnet ble uholdbar» (s. 50). Ingen skal ha fordeler, for «den eneste effektive kontrollteknikken er uselvisk» (s. 271).

Alle *penge* som medlemmer måtte tjene utenfor Walden Two, går til fellesskapet (s. 59).

Styresett, beslutninger, regler og lover, og syn på «enkelt» demokrati

Burris mener at det må være en ledelse (government), og Frazier forklarer at «Vår eneste ledelse er en planleggergruppe ... Det er seks planleggere, oftest tre menn og tre kvinner ... De kan ha vervet i ti år, men ikke mer» (s. 48), og Frazier er utgående. «Planleggerne ... utformer politikk, gjennomgår ledernes arbeid, og holder øye med samfunnets tilstand generelt. De har også visse dømmende funksjoner» (s. 48). Nye planleggere velges ved at planleggergruppen plukker en av to kandidater som lederne har presentert, og ikke ved avstemning blant samfunnets medlemmer (s. 48). Hva lederne er, «ligger i navnet: Spesialister som har ansvar for Walden Twos avdelinger og tjenester» (s. 48). Han nevner «mat, helse, lek, kunst, tannlege, meieri, flere industrier, forsyning, arbeid, barnehage, høyere utdanning og dusiner andre» (s. 48), blant annet personlig atferd, kulturell atferd og PR (s. 155). For eksempel er en lege leder for helse. Lederne «jobber hardest av oss alle» (s. 48), er eksepsjonelle, og «må ha evner og virkelig være opptatt av samfunnets ve og vel» (s. 48).

Heller ikke de velges av medlemmene, og Frazier forklarer at «Lederne ... er grundig trente og erfarne spesialister. Hvordan kan medlemmene vite hvor gode de er? Nei, det er mer som høye offentlige stillinger. Du jobber deg opp til å bli leder via posisjoner som gir mye ansvar og riktig opplæring» (s. 49). Walden Two bestemmer selv hvem som kan flytte inn, og bli medlemmer (s. 211).

Walden Two styres mye av sitt lovverk, og har en «lov om oppførsel» (code of conduct) (s. 95).

Noen av reglene er, som de ti bud, ganske grunnleggende, men mange kan virke trivielle. Alle nye medlemmer lover å følge loven. Det er det de gir tilbake for sin konstitusjonelle garanti for sin del av velstand og deltaging i samfunnet. Loven virker som påminning inntil god atferd blir en vane (s. 150).

En regel er «Ikke snakk med utenforstående om samfunnets saker» (s. 150), fordi de kan misforstå, men lederne kan gjøre det. Andre regler er «Forklar jobben din til andre medlemmer som er interesserte» (s. 150), «Ikke sladre om medlemmers personlige forhold» (s. 151, se også s. 130), og å være åpen om personlige vansker (s. 151). Medlemmene presenterer seg når de snakker til andre som de ikke kjenner, men bare hvis det gir viktig informasjon (s. 151). Hvis noen kjeder deg, er det greit å si «Du har sagt det før», «Jeg vet det» og lignende, fordi det sparer tid (s. 151). Ordet «Takk» er forbudt (se foran), men «Et tilfeldig «takk» for å være sosial er lov, men da betyr det knapt mer enn «Står til?» eller «Unnskyld»» (s. 158). Å vinne over andre gir altså ingen heder. Frazier er egentlig konkurranseorientert, men regler holder ham fra det (s. 280).

Regler kan gjøres ekstra godt kjent. Regelen om kjedsomhet ble forklart i skrevet «Krigen mot kjedsomhet». Medlemmene ble oppfordret til å øve på den én dag, og det ble satt opp skilt med teksten «Har noen kjedet deg i dag?» (s. 152). (Det siste var en mislykket spøk, og skiltene ble fjernet.) Hvis noen har vansker med å følge regelen om å delta på søndagssamlinger som ligner

på gudstjenester (se nedenfor), får de hjelp av psykolog (s. 186).

Regler kan endres når erfaring tilsier det (s. 150). De som er uenig i en regel, kan «... undersøke evidensen for at den er tatt inn i loven ... argumentere mot den, og presentere sin egen evidens. Hvis ledere nekter å endre regelen, kan det appelleres til planleggerne» (s. 152). Ekspertstyret er altså ikke totalt, selv om det er en regel mot å diskutere regler med andre medlemmer (s. 152).

Castle mener at «Enkelt demokrati krever offentlig diskusjon om noe så fundamentalt som en regel». Frazier svarer at «Du finner lite 'enkelt demokrati' her», men medlemmer tar ofte opp regler, og «Grupper av regler diskuteres av og til på våre ukentlige møter» (s. 152) for planleggerne.

Castle går ut fra at i alle fall endring av *grunnloven* krever avstemning blant medlemmene, men Frazier svarer at «Den kan endres ved enstemmighet blant planleggerne og to tredjedeler av lederne. Du tenker fortsatt på at folk skal styre. Få det ut av hodet. Folk er ikke bedre i stand til å endre grunnloven enn til å bestemme nåværende praksiser» (s. 254). Til tross for fraværet av valg og avstemninger blant medlemmene, mener Frazier at

Folks vilje sikres nøye. Vi har ingen valgkamper for å villedes om saker eller for å tilsløre dem med emosjonelle appeller, men medlemmenes tilfredshet følges nøye. Hvert medlem har en direkte kanal der de kan protestere til lederne og til og med til planleggerne. Og protestene tas like alvorlig som en pilot tar en fuskende motor. Vi trenger ikke lover og politi for å tvinge en pilot til å reagere på en defekt motor ... eller meierilederen til å bry seg om en epidemi blant kuene. På lignende måte trenger ikke våre atferds- og kulturledere å tvinges til å ta hensyn til klager (s. 253).

Frazier forteller også at «De fleste ønsker ikke å planlegge. De vil være uten ansvar for det. I hovedsak ber de bare om trygghet for å bli anstendig ivaretatt» (s. 154). «Mange i Walden Two er ikke aktivt med i styringen. Og de ønsker det ikke» (s. 253). «Det var ikke en del av tidlig demokrati» (s. 253), og

Walden Two «er mye nærmere teorier om demokrati, og demokratiets intensjoner, enn dagens praksis i USA er» (s. 253), mener han. I sum har Walden Two «alle demokratiets dyder, og ingen av dets feil» (s. 253). «Den opprinnelige seieren over tyranni var en konstitusjonell garanti for personlige rettigheter, inkludert retten til å protestere hvis forholdene var utilfredsstillende» (s. 253), altså ikke stemmerett, ifølge Frazier.

Medlemme stemmer imidlertid ved lokale og statlige valg, men på en spesiell måte: Lederen for politikk orienterer seg om kandidatene, og legger det fram for planleggerne. Så går alle medlemmene og stemmer slik planleggerne bestemmer, fordi alle har felles interesser (s. 183).

Frazier har med andre ord liten respekt for representativt demokrati å la i storsamfunnet, og kaller det attpåtil for despotisme! (s. 252). «På et lite komitémøte, og til og med på et rådhus, ser jeg et lite poeng med stemming, særlig i ja- eller neispørsmål. Men 50 millioner som skal velge en president – det er noe annet» (s. 249). En stemmes betydning er «... mindre enn risikoen for å bli drept på vei til stemmelokalet» (s. 249). Frazier mener at «Stemming er et redskap for å gi folk skylden for forholdene. Folk bestemmer ikke, de er syndebukker» (s. 250). Folk «bør høres når det gjelder hva de synes om den aktuelle tilstanden, og kanskje ... om andre tilstander. Det som de åpenbart ikke vet, er hvordan de kan oppnå det som de ønsker. Det er en sak for spesialister» (s. 251), ikke for folk som ikke kan noe om eksperimenter. «Demokratiets faktiske praksis er ikke å stemme for en gitt tilstand, men for en person som hevder å kunne oppnå tilstanden» (s. 251). Castle spør om ikke eksperter kan velges, og Frazier avviser det «Av en enkel grunn. Folk er ikke i stand til å velge eksperter. Og valgte eksperter kan aldri handle slik de tror er best. De kan ikke eksperimentere» (s. 251). Han forakter i det hele tatt politikk «som ikke er basert på en vitenskapelig gyldig forståelse av mennesket (s. 257), og som ikke utformes ut fra «*kumulativ* kunnskap» (s. 181). En

politiker «... har ikke mer å jobbe ut fra enn tvilsom historiekunnskap. Den har ingen reelle fakta – ingen reelle lover. En patetisk figur!» (s. 181). Grunner til at han kaller slikt demokrati for despotisme, er at det innebærer uvitenhet, forsømmelse, uansvarlighet og tilfeldighet (s. 252), og ikke et styre som «bygger på en vitenskap om menneskelig atferd» (s. 182).

Burris lurer på om Walden Two er avhengig av indoktrinering for å beskytte seg, men Frazier svarer at de ikke

propaganderer for sin levemåte, bortsett fra å presentere det som vi mener er rettfærdig sammenligning med andre samfunn. Vi bruker ikke emosjonelle og motivasjonelle redskaper for å skape positiv holdning til Walden Two, og negativ holdning til verden utenfor. Vi har ingen sanger som glorifiserer oss. Vi gjør ikke narr av andre, og ler ikke av deres tåpelige økonomiske og sosiale praktiser (s. 191).

Han sier også at «Ingenting annet enn sannheten, er vår regel» (s. 192), for «Du kan ikke propagandere og eksperimentere samtidig ... Lykke er en av våre indikatorer, og vi kan ikke evaluere en eksperimentell kultur hvis indikatoren er påvirket av propaganda ... vi vil ha the real thing. Walden Two må være *naturlig* tilfredsstillende» (s. 195).

Frazier forsvarer ofte Walden Two mot kritikk. Han er kalt fascist, men avviser det (s. 253), og mener at «det er en lettvinnet måte å avvise alle forsøk på å forbedre et *laissez-faire*-demokrati på» (s. 217). Han ser ingen likheter mellom Walden Two og Hitler eller andre diktatorer (s. 218). Når Castle beskylder ham for å være diktator og despot, er han likevel «tilbøyelig til å være enig. Når du har fattet prinsippet om positiv forsterkning, kan du nyte en følelse av ubegrenset makt. Det kan tilfredsstille den tørsteste tyrann» (s. 248). Det er imidlertid en

begrenset type despoti, og jeg tror at ingen bør bekymre seg for den. Despoten må utøve sin makt til andres beste. Hvis den gjør noe som reduserer den totale menneskelige lykke, reduseres makten tilsvarende. Hvilken bedre

kontroll mot ondsinnet despoti kan du be om? (s. 248).

Han innrømmer også at han er diktator, når han sier at han ikke er det «Mer enn Gud. Eller heller mindre» (s. 279), men har bedre resultater enn Gud: «Jeg sier ikke at jeg aldri er skuffet, men tror at jeg er sjeldnere skuffet enn Gud ... se på den verden *han* skapte!» (s. 279). Han gir seg ikke med å sammenligne seg med høyere makter, og «liker å spille Gud! Hvem ville ikke, under de rådende forhold?» (s. 282). Det skal neppe tas seriøst, for Frazier betyr at han er en vanlig person, og heller ikke et geni (s. 270–271).

Hvis Frazier ville bli en despotisk planlegger, ville han ha antydnet «at planleggerne er enestående mennesker» (s. 254), gitt dem ytre kjennetegn og forskjellige fordeler, både materielle og å slippe vanlig arbeid (s. 254–255), men det har han ikke villet.

I motsatt ende av den politiske skalaen avviser Frazier at Walden Two er altruistisk og anarkistisk (s. 182). Hans problem med anarkisme er at «den hadde for stor tro på menneskenaturen, og var en avlegger av perfeksjonistisk filosofi» (s. 182).

Oppdragelse, utdanning

Barn tas hånd om i fellesskap fra de er spedbarn. Det første året gjøres mye for å spare dem for infeksjoner. De oppholder seg i 31–32 graders passe fuktig luft, litt kjøligere når de blir et halvt år, sover uten dyne i senger à la den som Skinner konstruerte for sin datter i 1944 (Skinner, 1945), og har maksimalt på seg bleie (s. 86–87). Stellet er svært planlagt. Når barna er ferdige på spedbarnsavdelingen, har de ikke erfart «noen frustrasjon, angst eller frykt. De gråter bare når de er syke en sjelden gang» (s. 88). Castle spør om barna forberedes på livet når de beskyttes så mye, men Frazier svarer at «Vi kan bygge toleranse for frustrasjon ved å innføre hindringer gradvis etter hvert som barna blir sterke nok til å mestre dem» (s. 88–90), og forteller om hvor individuelt barna følges opp (s. 90).

Også når barna er ett til tre år, oppholder de seg i temperaturregulerte rom (s. 91), og

begynner med klær først når de er tre–fire (s. 107). Frazier forteller at «Når det gjelder emosjoner, er vi ikke uten dem på noen måte, og vil det heller ikke. Men de dårlige og plagsomme – emosjonene som utgjør ulykkelighet – er nesten ukjente her» (s. 92). Han liker «De produktive og styrkende emosjonene – glede og kjærlighet. Men sorg og hat – og høyspent sinne, frykt og raseri – er nødvendige i et moderne liv, og bortkastede og farlige» (s. 92), og forsøkes fjernet med «atferdsingeniørarbeid» (s. 93).

Frazier mener at loven om oppførsel hadde «fått ting til å gå knirkefritt hvis alle fulgte den» (s. 95), men

du kan ikke forutse alle framtidige omstendigheter, og du kan ikke spesifisere framtidig adekvat atferd. Du vet ikke hva som vil kreves. I stedet må du skape atferdsprosesser som hjelper individet til å utforme sin egen 'gode' oppførsel når den trengs. Vi kaller slikt 'selvkontroll'. Men ikke misforstå, kontrollen ligger alltid i samfunnets hender til sjuende og sist (s. 96).

Frazier gir et eksempel: Det er vondt å gå rett ut i sterk sol, men det går bedre hvis vi gjør det gradvis (s. 97), og «på nokså samme måte er det mulig å bygge toleranse for vonde og usmakelige stimuli, eller for frustrasjon, eller til situasjoner som vekker frykt, sinne og raseri» (s. 97).

Barna lærer en spesiell type selvkontroll som minner om «Vik fra meg, Satan», når de bare er bare tre–fire år: De får kjærlighet på pinne som er dyppet i melis slik at det synes hvis den slikkes. De som ikke har slikket på den en viss tid, får spise den (s. 98). Vi

får barna til å utforske sin egen atferd mens de ser på kjærligheten. Det hjelper dem til å se behovet for selvkontroll. Så skjules kjærligheten, og barna bes om å legge merke til økt glede eller mindre spenning. Så lages det en sterk distraksjon, for eksempel et interessant spill. Senere påminnes de om godteriet, og bes om å undersøke sin reaksjon. Verdien av distraksjonen er vanligvis åpenbar» (s. 98). Når det gjentas en dag eller to senere, legger barna kjærligheten rett i skuffen (s. 98).

Frazier spør retorisk om han må fortsette, men gir et eksempel til: Etter å ha gått en lang tur, og blitt sultne, må barna stå i fem minutter foran en rykende suppetallerken før de får spise (s. 99). Frazier mener at det meste, også sjalusi, kan løses med slike metoder. Eventuell sjalusi må rettes mot Fru Fortuna, mot myntkast» (s. 101), som er den eneste måten emosjonen kan være nyttig på.

Det er også et «system for gradvis å øke plager og frustrasjoner ... Et enkelt miljø gjøres gradvis vanskeligere etter hvert som barnet får kapasitet for tilpasning» (s. 101), men Frazier bedyrer at utfordringene er mindre enn for andre barn (s. 103–104). Målet er å hjelpe alle fram, ikke å velge ut de sterkeste (s. 104).

Skolen har tett kontakt med familien. «Her kan vi nesten si at skolen er familien, og vice versa» (s. 109). Synet på opplæring er spesielt. Som andre overganger, er skolestarten myk, ved at barna settes i kontakt med litt eldre barn som de kan etterligne (s. 107), det vil si «faddere». «Siden våre barn er glade, energiske og nysgjerrige, trenger vi ikke å lære dem «fag» ... Vi lærer dem bare teknikker for læring og tenkning» (s. 110). Karakterer trengs ikke, for «Alle vet at talenter og evner ikke utvikler seg i samme takt hos forskjellige barn ... Karakterer ... gjør vold mot utviklingsprosessens natur» (s. 109), og «Ingen spør om hvordan vi motiverer en baby» (s. 114), som er naturlig nysgjerrig. Alle behandles svært individuelt, uten fastlagte mål eller avgrensede fag, og elever styrer sin læring ut fra egen interesse (s. 110). «Det kan ikke være tvil om overlevelsensverdien av den spørrende innstillingen – av nysgjerrighet, av utforskning» (s. 116), mener Frazier. «Utdanning i Walden Two er en del av livet i samfunnet. Vi trenger ikke å ty til konstruerte erfaringer. Våre barn begynner å arbeide i veldig tidlig alder. Det er ikke et slit, og aksepteres like lett som sport og lek. Og en god del av vår utdanning skjer i verksteder, laboratorier og ute. Det er en del av Walden Twos lov å oppmuntre barn i alle kunstarter og fag» (s. 110).

De som vil på universitet, forberedes spesielt for å komme inn, som er en nødvendig tilpasning til et «system for masseproduksjon» (s. 111).

Helse (mosjon, søvn, drikking)

«En eller to timers fysisk arbeid per dag er et sunt tiltak. Mennesker har alltid levd av sine muskler ... Vi må ikke la våre store muskler dø fordi om vi har funnet opp overlegne måter å bruke de små på» (s. 52), slik Frazier ser det. I storsamfunnet forskriver leger golf og mye annet fint, som Veblen hadde påpekt, «Men legen har lyst til å si «Gå på jobb»» (s. 52). Alle medlemmer får «regelmessig mosjon, frisk luft, sol og resten av livet i Walden Two. Det er vidunderlig fra et forebyggende medisinsk synspunkt» (s. 176), og alle går til lege så ofte de vil (s. 176). Leger viser imidlertid ikke medfølelse: «Vi behandler ganske enkelt sykdommer som et objektivt faktum» (s. 160). Alle går til tannlege hver tredje måned (s. 176), og alt tas tidlig.

«Drikking er ikke forbudt ... men alle slutter med det så snart vi dekker behovene som er årsak til det ellers i verden» (s. 55). Det legges stor vekt på nok søvn for å kunne fungere best mulig (s. 165).

En som utfører et arbeid dårlig, erstattes med en som kan det, og «Vi fordømmer ingen for dårlig arbeid. Når vi ikke roser, er det urettferdig å klandre» (s. 159). «Å kunne jobbe, men jobbe dårlig, er en sykdom» (s. 159), og ingen klandres for sykdom. Personen får en lettere jobb. Castle ser for seg unna sluntring, men Frazier forklarer at det vil anses som «ganske alvorlig, og vedkommende ville ha blitt sendt til en av våre psykologer» (s. 160) før det ble kritisk. Også hvis det hadde vedvart, hadde de løst det «på en eller annen måte» (s. 160).

Kriminalitet

Walden Two har altså ingen kriminalitet, som dermed ikke oppstår i Walden Two. For eksempel hvis en 14-åring skulle være seksuelt pågående, tas den bort fra familien,

og plasseres blant litt eldre ungdommer (som blir modeller) (s. 212). Kriminelle utenfra avvises, for «Vi kan ikke være en forbedringsanstalt. Samfunnet har skapt den kriminelle, og må ta seg av den» (s. 212). Det fins et politi (s. 153), men knapt politi- eller rettsaker (s. 187). Frazier mener at «vi oppfører oss langt bedre enn 1000 tilfeldig utvalgte kirkegjengere» (s. 185).

Livssyn

Menneskesynet er hentet fra vitenskap, samfunnet har ingen religion, og «anerkjenner ingen åpenbarte sannheter om godt eller vondt» (s. 185). Barna får derfor ingen religiøs opplæring, «men foreldrene kan gjøre det hvis de vil» (s. 185). Frazier forteller videre at «religiøse praksiser som medlemmer hadde med seg til Walden Two, har forsvunnet litt etter litt, som drikking og røyking» og at «religiøs tro blir irrelevant når frykten som næret den, er lindret, og håpene er oppfylt – her på jorden» (s. 185). Psykologer «er våre prester» (s. 186). Samfunnet låner likevel noen religiøse praksiser, som samlinger på søndager, der det også spilles kristen musikk. Det er ingen fiendtlighet til kristendom, og Burris kommenterer at Frazier omtaler Jesus som en kjær kollega (s. 282). Når det er gjester utenfra, kan de lese fra bibelen for å bedre relasjonen (selv om de mener at det er hyklerisk) (s. 186). Noen av de mest interessante gjestene kommer fra kirken, og en derfra skrøt til og med av Walden Two (s. 187).

Frazier ser ikke *helt* bort fra at etableringen av Walden Two også var kulturelt påvirket, for «På mange måter var skapelsen av Walden Two nærmere den kristne skapelsens ånd enn verdens evolusjon slik moderne vitenskap ser den» (s. 281). Burris mener at Walden Two er som «en religiøs bevegelse fri for dveling ved det overnaturlige, og inspirert av målet om å oppnå himmelriket på jord» (s. 289).

Konkret bruk av atferdsanalyse og atferdsterapi

Gjennomgangen viser lite konkret bruk av atferdsanalytiske og -terapeutiske metoder.

Det er en del om et generelt syn på positiv forsterkning og på straff, og eksempler på enkel og dagligdags bruk av forsterkning, som Walden Twos pengesystem. Det kan kalles tegnøkonomi, men ligner på mye belønning som ikke har atferdsanalytisk opphav. Frazier motsier seg selv litt i synet på straff, som forekommer når det gis negative tilbakemeldinger på regelbrudd, selv om de er verbale og milde. Alvorlige reaksjoner gis ikke.

Det er litt om respondent betinging, som da Frazier sier at «Det er ikke plakatenes farge, lysstyrke eller størrelse som gjør den spennende. Det er opplevelser som har fulgt av lignende plakater i fortiden. Spenningen er en betinget refleks» (s. 77). Begrepet betingede reflekser forekommer også et annet sted (s. 227), men bare generelt.

Et godt eksempel på en atferdsanalytisk metode, er det som gjøres for å lære særlig barn selvkontroll. Der foregår det særlig differensiell forsterkning i likhet med det som har blitt kjent som DRO. Et annet godt eksempel er fading for at barn gradvis skal lære å mestre mer komplekse situasjoner.

Mottaking og kritikk av boken

Opplag

Salget var lite i over ti år, og fra 1948 til 1960 ble det solgt bare ca. 9000 av den. Men i 1960 gikk det ca. 2000, og så økte det raskt. I 1961, 1962, 1963 og 1964 ble det solgt henholdsvis 8000, 10000, 25000 og 40000. Det kan ha hjulpet at den kom i billigitgave i 1962 (Rutherford, 2003). Ca. 1970 hadde den solgt nesten en million, og i 1982 passerte den to millioner på engelsk alene (Skinner, 1983, s. 391). Da Skinner døde i 1990, var det solgt to og en halv million.

De første årene mente noen at Walden Two burde settes opp som skuespill (Skinner, 1983, s. 8), og som musikal (1983, s. 312), og så sent som på 1970-tallet som spillefilm (Skinner, 1983, s. 341), uten at noe ble noe av, eller at Skinner tente på ideene.

Anmeldelser, og andre kommentarer og reaksjoner

Det var et veldig spenn i hvordan boken ble mottatt like etter utgivelsen. En del anmeldelser var negative. Life Magazine mente at boken fornærmet gamle forestillinger om det gode liv, at Walden Two-samfunnet innebar en påvirkning av mennesker som man ikke hadde sett siden Sparta, og at «Alle endringer i menneskers natur og sosiale tilpasning må komme innenfra, og kan ikke påtvinges utenfra» (Skinner, 1983, s. 8). I en annen anmeldelse mente Life Magazine at Walden Two var en trussel, og «en triumf for «kulturelt og menneskelig ingeniørarbeid» der den betingede refleksen er konge». Folk får beskjed om hva de skal gjøre, og har like mye frihet som «Pavlovs hunder, som kan fråde om munnen når klokken ber dem på en middag som uteblir» (Skinner, 1979, s. 347). Skinner var en forvirret vitenskapsmann som ville bruke betinging for å gjøre folk til slaver, og alle Thoreau-tilhengere ville mislike *Walden Two*, som ikke hadde noen likheter med *Walden* (Bjork, 1993, s. 154–155), men med *Brave New World* (Rutherford, 2017, s. 306). Skinner (1983) fikk senere vite at anmeldelsen var skrevet av John K. Jessup. Jessup (1948, ref. av Altus & Morris, 2009) skrev en lignende anmeldelse i Fortune, men tilføyde at hvis folk delte Skinners oppfatninger, ville det endre vestlig sivilisasjon mer enn kjernefysikere og biokjemikere kunne til sammen. Skinner kommenterte at Jessup regnet seg som liberal, men at han ville ha brent hvert eksemplar av *Walden Two* hvis han kunne (Bjork, 1993, s. 156). I en bok fra 1954, sto det at *Walden Two* kunne være en håndbok for diktatorer, og at Skinner senket mennesker ned på nivå med duer (Skinner, 1983, s. 105). På 1950-tallet advarte Joseph W. Krutch, en kjent forfatter, mot bruk av vitenskap for å forme mennesker og samfunn, og kalte Walden Two blant annet for «en oppdiktet sosial verden der mennesker var maskiner» og ikke tenkte selv (Bjork, 1993, s. 157). Karl Popper kalte boken en «sjarmerende og velment, men

ytterst naiv, drøm om allmakt» (Skinner, 1983, s. 312), men også en stormannsgal drøm om et behavioristisk diktatur (s. 391).

Newman (1993) mener at kritikkene mot *Walden Two* ikke bunnet i at livet og løsnin- gene i *Walden Two* var så ille i seg selv, men i ideen om å planlegge et samfunn så mye. Det ble oppfattet som determinisme, og brøt med frihetsidealer.

Andre var positive. Like etter utgivelsen skrev Sunday Times Book Review at boken burde bli bestseller (Skinner, 1983, s. 105). New York Herald Tribune påpekte at utopi- sjangeren var gammel, men at Skinner hadde «noen geniale nye psykologiske vrier» (1979, s. 346). New York Times kalte boken «et kvikt og omtenkstomt streif i søking etter ro i sinnet, trygghet og ... balsam for moderne mennesker som har brent fingrene» (Skinner, 1979, s. 346). Chicago Sunday Tribune skrev at *Walden Two* ikke var et «magisk fjell, men en solrik høyde med god utsikt i mange retninger» (Skinner, 1979, s. 346), og New Yorker kalte boken «en ekstremt interessant diskusjon av mulighetene for sosial orga- nisering» (Skinner, 1979, s. 347). Forlaget var alt i alt fornøyd med mottakningen, og oppmuntret Skinner (Bjork, 1993, s. 154).

På 1950-tallet fikk Skinner et brev fra en professor i Beijing som skrev at

Jeg kan skrive en *bok* med kommentarer til din bok! Og en større bok enn originalen. Men nødvendig fordi det som anses som Utopi, det vil si *Walden Two*, er et *realisert faktum* (selvsagt bare i sitt fosterstadium) her! Ikke for en hypotetisk gruppe på 1000! Men i et faktisk samfunn på 700 000 000! Kjære venn, du må ta en tur hit hvis du kan, *nå*, for å se ditt 'Utopia' *bli til* (med sine unngåelige svakheter, selvsagt) hvis du orker å bygge et 'Utopia' ut av praktisk talt 'ingenting'! Eller du kan komme og leve med oss (som *min gjest*) i ti til 15 år fra nå av! ... Alt er slik som du har vist det (som jeg sier, vi gjør noen tekniske feil på mindre steder, men ordner dem fort). *Vi eksperimenterer!* (Skinner, 1983, s. 182).

En reaksjon er *litt* tvetydig. I *Brave New*

World Revisited skrev Aldous Huxley (1958) at

I lys av det som vi nylig har lært om dyrs atferd generelt, og menneskers atferd spesielt, har det blitt klart at kontroll ved å straffe uønsket atferd, i det lange løp er mindre effektivt enn kontroll ved å forsterke ønsket atferd med belønninger, og at ledelse gjennom å skremme i det store og hele virker dårligere enn ledelse gjennom ikke-voldelig manipulering av miljøet og av individuelle menns, kvinners og barns tanker og følelser. Straff stopper uønsket atferd midlertidig, men reduserer ikke permanent offerets tendens til å utføre den. I tillegg kan de psykofysiske biproduk- tene av straff være like uønskede som atferden som personen har blitt straffet for. Psykoterapi er for det meste rettet mot de svekkende og antisosiale konsekvensene av tidligere straff (upaginert nettutgave).

I en tenkt diskusjon mellom Skinner og Frazier fra *Walden Two* (Skinner, 1983, s. 181), mente Frazier at Huxley hadde det fra *Walden Two*, for på slutten omtaler Huxley *Walden Two* som «en utopisk roman om et selvgående og autonomt samfunn, så vitenskapelig organisert at ingen noen gang ledes inn i antisosial fristelse, og uten at det tys til noen tvang eller uønsket propaganda, gjør alle som han eller hun bør, og er lykkelige og kreative». Det virker som Huxley anerkjente Skinners metoder, i alle fall effekten av dem, men i *Brave New World Revisited* skrev Huxley (1958) også at styring oppnås ved systematisk forsterkning av ønsket atferd: «I Russland har Stalins 1984-aktige diktatur begynt å avløses av et mer moderne tyranni. I de øvre lag av Sovjets hierarkiske samfunn har forsterkning av ønsket atferd begynt å erstatte de eldre kontrollmetodene som var å straffe uønsket atferd.» Dermed synes det som Huxley mente at positiv forsterkning, og dermed *Walden Two*, kan være like manipulerende som for eksempel straff. Det kan stemme med Fraziers utlegninger om hvordan *Walden Two* kontrollerer atferd med positiv forsterkning slik at medlemmene føler seg frie (se foran).

Også mottakningen da salget økte, var blandet. Negative oppfatninger var at den var «antihumanistisk, og at Skinners versjon av det gode liv ... var steril, overorganisert og kjedelig» (se Rutherford, 2003, s. 18). Å anvende atferdsvitenskap på kultur ville føre til en dystopisk «vidunderlig ny verden», jfr. Aldous Huxleys roman fra 1932, var det en del som mente, og Skinner ble selvfølgelig sammenlignet med Hitler (Rutherford, 2003). Time Magazine (1971) mente at Walden Two lignet på Sovjetunionen og Kina, og avsluttet med å erkjenne at boken pekte på noen dilemmaer, men at Skinners løsninger var skremmende. Bladet siterte Rollo May på at Skinner var autoritær uten å vite det, og Albert Bandura på at det var umulig å organisere et samfunn så mye som Walden Two.

Det kom imidlertid også positive reaksjoner. I 1971 kalte Time Magazine, i en annen anmeldelse, *Walden Two* for et «raskt effektivt samfunn» (Skinner, 1983, s. 312). Skinners syn på religion kunne tas ille opp, men *Walden Two* (og *Science and human behavior* fra 1953) fikk positive anmeldelser i kristne tidsskrifter (1983, s. 246). Utpå 1960-tallet skrev en privatperson til Skinner at «Finnes det et sted som 'Walden Two'? Jeg føler at jeg har sett etter det hele livet.» En 14-åring skrev til ham at «jeg synes å være den eneste av de som jeg kjenner, som har lest din bok ... som ikke mener at Walden-samfunnet 'reduserer mennesket' eller 'gjør oss til roboter'. Jeg tror faktisk at jeg kan og vil bli medlem av en slik utopi når jeg blir voksen». En 16-åring skrev at «Jeg kjenner ikke vanskene, hindringene og hvor komplisert det er, men hvorfor ... kan det ikke starte? Jeg ville ha levd der hele livet, og det ville ha vært verdt å finne ut hvorfor det ikke fungerte hvis det gikk galt» (Skinner, 1983, s. 9). Nok en skrev til ham at «Jeg har stukket av fra det som jeg ikke liker, men det har ikke vært noe sted som det er verdt å stikke til. Jeg har akkurat lest *Walden Two*, og ... for meg ser det ut som det er et sted som det er verdt å dra til uten å nøle» (alle

ref. av Rutherford, 2003, se også Bjork, 1993, s. 163). Kathleen Kinkade ble sentral i det *Walden Two*-inspirerte samfunnet Twin Oaks (som tas opp senere). I et tilbakeblikk skrev hun (1999) at «For å forstå hva ... *Walden Two* betydde for meg i de tidlige årene, må du forstå at jeg var forelsket ... i Frazier ... Jeg var også forelsket i Fraziers verk. Jeg lengtet etter å tilbringe livet i Walden Two ... Det hadde alt jeg ønsket» (s. 49, se også Kinkade, 1973). Skinner betraktet seg aldri som en av 1960-tallets guruer (Skinner, 1983, s. 307), men svorne tilhengere hadde han.

Fra ca. 1960 ble boken pensum på noen universitetskurs, og det kom forskjellige reaksjoner. En kjent historiker på Harvard, avbrøt en forelesning i sinne, og sa «Walden to, Walden tre, Walden fire – hvem tror mannen at han er?» (1983, s. 178). På universiteter kunne imidlertid mange studenter si at de ville leve i et Walden Two (Skinner, 1983, s. 311).

Den teknokratiske bevegelsen (se foran) var kontroversiell, og ble møtt med delte meninger, som også Skinner erfarte, for eksempel da han lanserte den spesielle barnesengen (Skinner, 1945) og læremaskiner, og snakket om atferdsteknologi og ga ut boken *Beyond Freedom and Dignity* i 1971. Både teknokratibevegelsen og Skinner ble gjenstand for dyp «kulturell ambivalens mot et teknologisk ingeniørstyrt samfunn» (Rutherford, 2017, s. 293). Noen ble begeistret, mens andre syntes at idealene som de forfektet, kunne realiseres innenfor det eksisterende samfunnet, og ikke krevde full omveltning. Noen var skeptiske til den sterke troen på teknologiske løsninger, til at eksperter kunne styre uten å misbruke makt, og til et sterilt syn på «mennesket som maskin» uten dypere egenskaper (Rutherford, 2017, s. 306). Skinner var hverken kald, overlegen eller umenneskelig, men tok sjelden til motmæle mot oppfatninger om at han var slik. Tvert om kunne han styrke oppfatningene, om enn utilsiktet. For eksempel på slutten av sin selvbiografi, skrev han (1983) at «Hvis jeg har rett om menneskelig atferd, har jeg skrevet

en selvbiografi om en ikke-person» (s. 412). Ikke alle forstår umiddelbart hva det betyr.

Walden Two regnes som en utopi, men har også blitt kalt en *dystopi*, fordi den utelukket formål, sinn og frihet, som har blitt regnet som forutsetninger for sosial rettferdighet, og fordi den handlet om planlegging, atferdsingeniørarbeid og manipulasjon (Altus & Morris, 2009, Newman, 1993). At boken var så seriøst ment som den var, har også reist tvil om boken overhodet er fiksjon (Newman, 1993).

Norsk kritikk

Filosofen Hans Skjervheim var inne på Skinner i boken *Deltakar og tilskodar og andre essays* fra 1976 (der mye var skrevet tidligere). I essayet «Psykologien og mennesket si sjølvfortolkning», så han ingen prinsipiell forskjell mellom Huxleys *Vidunderlige nye verden*, og *Walden Two*: «Ein kan nok seia at Huxley overdriv og forenkler problema på mange punkt. Det er ikkje her så svært viktig. Det viktige er sjølve grunntanken: at ein skal kunna byggja opp eit harmonisk samfunn ved hjelp av reint teknisk-vitskapelege middel, ved hjelp av ein ingeniørkunst som nå ofte vert kalla «human engineering». Huxley lagar eit skrekkbiletet til åtvaring, han meiner at eit slikt termittsamfunn [termitt; mark] ikkje lenger er eit menneskeleg samfunn» (s. 187). *Walden Two* beskrev et samfunn som knapt var bedre, og formidlet en foreldet positivistisk tankegang: Naturvitenskap kan ikke forholde seg til mennesker, som ikke er passive objekter, men som påvirker hverandre, og er bevisste. Det som Skinner sto for, var derfor illeberalt og uforenlig med åndsfrihet, mente Skjervheim.

Jon Hellesnes (1975) gikk grundigere til verks, særlig i boken *Sosialisering og teknokrati. Ein sosialfilosofisk studie med særleg vekt på pedagogikkens problem*. Den grunnleggende kritikken lignet mye på Skjervheims, men Hellesnes gikk langt i å mene at Skinners tankegang ville fungere undertrykkende, i kapitalismens tjeneste. Han må i alle fall delvis ha bygget det på *Walden Two*, for han

(s. 13) siterte Frazier, som sa at han ikke trodde at mennesker har noen frihet, og at atferdsvitenskapens økende suksess viste at mennesker neppe har det. (For en større gjennomgang av Hellesnes' synspunkter, se Holden, 2023).

Tidlige tanker om å sette Walden Two ut i livet

Skinner ble naturligvis spurt om han skulle starte et Walden Two selv. I et brev, trolig i ca. 1960, skrev han at «jeg er ganske seriøst opptatt av å få til et eksperimentelt samfunn ... jeg vil få ut en brosjyre. Den kan bli publisert i Science, men vil uansett bli spredd blant de trofaste. Så ser vi hva som skjer» (1983, s. 252). Til kolleger i Sovjetunionen og Kina (den nevnte professoren) skrev han at han vurderte å starte et slikt samfunn (1983, s. 251–253), men til andre svarte han at han dessverre var for opptatt (1983, s. 252). Carl Rogers mente at han var for individualistisk til å leve i et slikt samfunn. Skinner var uenig (Bjork, 1993, s. 165), men det ble likevel bare med tanken. Det hjalp heller ikke at ektefellen mislikte bokens ideer. I 1979 uttalte han at hvis han skulle ha flyttet til et Walden Two-lignende samfunn, måtte han ha skilt seg (Bjork, 1993, s. 151). Ellers gikk det gale rykter om at Skinner hadde fått penger til å etablere et Walden Two-samfunn (Skinner, 1983, s. 252).

Noen som tenkte på å danne et Walden Two-samfunn, spurte ham om boken var satire (1983, s. 9). Det avkreftet han. Han fikk også ville forslag til hvordan et ideelt samfunn kunne skapes. Psykiateren Timothy Leary foreslo psykedeliske stoffer som psilocybin og LSD. Det ville skape kjærlighet mellom medlemmene, mens en annen foreslo nudisme (1983, s. 252). Han diskuterte fysisk utforming av et Walden Two-samfunn med arkitekter. En som hadde tjent mye penger på aksjer, foreslo blant annet bruk av penger, et valgsystem og vanlig familieliv, for å unngå ødeleggende kritikk. Forslagene var lite oppmuntrende, og bidro til at Skinner skrinla alle spedte planer (1983, s. 254–255).

I 1965 hadde Skinner en liste på 250 personer som var interesserte i å slutte seg til et virkelig Walden Two, og noen hadde konkrete planer. Matthew Israel var student av Skinner, og på 1950-tallet deltok han i en gruppe som planla et Walden Two-inspirert samfunn. Han og andre holdt seminarer om å etablere eksperimentelle samfunn, og ga en stund ut nyhetsbrevet *Walden Two Bulletin*. Han syslet med planer i flere år, men det ble lite av dem (Bjork, 1993, s. 160, men se senere). (Israel har lenge vært kjent som leder av Judge Rotenberg Center i Boston, beryktet for å bruke svært aversive metoder, langt fra Walden Twos praksis.) (Jeg kommer tilbake til senere og mer reelle Walden Two-forsøk.)

Walden Two vakte også myndighetenes interesse. Rundt 1960 ville CIA ha Skinner til å se på sovjetisk organisering av såkalte mikrorasjoner, eller mikrodistrikter, som var avgrensede samfunn som skulle dekke alle behov. CIA mente at de lignet på Walden Two, og i stedet for å spionere på russerne for eventuelt å lære av dem, var det kanskje bedre å gjøre et amerikansk eksperiment? Skinner så på saken, men var ikke imponert over russernes atferdsingeniørkunst (1983, s. 253), og det var svar nok.

Hvorfor begynte boken å selge så godt?

En vanlig oppfatning er at mange begynte å se seg om etter alternative måter å leve på, og faktisk begynte å gjøre det. På 1950-tallet begynte flere unge, mest hvite fra middelklassen, å komme i opposisjon til det etablerte amerikanske samfunnet, og på 1960-tallet kom hippiebevegelsen (Bjork, 1993, s. 163). Rutherford (2003) oppsummerer at «I en tid preget av voksende desillusjon over status quo, og misnøyen med storsamfunnets verdier og normer, appellerte et liv i små samfunn til mange som en mulig løsning på personlige og ideologiske kriser» (s. 18). Mange som var tiltrukket av utopisk motkultur, delte Skinners ønsker om å skape et nytt og bedre samfunn. De var åpne for ideer, og *Walden Two* hadde mange.

Skinner så to grunner. Én var at «Det

«atferdsingeniørarbeidet» som jeg hadde nevnt så ofte i boken, knapt var mer enn science fiction på den tiden. Jeg hadde tenkt at eksperimentell atferdsanalyse kunne anvendes på praktiske problemer, men ikke bevist det» (s. vi.). Fra 1950-tallet begynte atferdsanalyse å bli anvendt, og var ikke lenger fantasi. En viktigere grunn var at «Verden begynte å få helt nye problemer – uttømming av ressurser, forurensning av miljøet, overbefolkning og faren for et atomragnarok, for å nevne bare fire» (1976, s. vii). Det fantes løsninger på mye av dette; bedre metoder for matdyrking, og prevensjon, men «Hva ville skje hvis mennesker endret atferd, og hvordan den kunne endres, var ennå ubesvart. Hvordan kunne mennesker fås til å bruke nye energiformer, spise korn i stedet for kjøtt, og redusere familiens størrelse, og hvordan kunne desperate ledere holdes borte fra atomvåpen» (s. vii). Skinner (1983) mente at «Etter ødeleggelsen av det nåværende systemet, må det bygges noe nytt. Folk vil finne det. Kanskje i *Walden Two*», skrev han i et notat på 1960-tallet (s. 307). Nye samfunnstemaer hadde dukket opp, og «Et samfunn som Walden Two forbrukte og forurenset minimalt, var maksimalt produktiv, og hadde gode personlige relasjoner. Det trengte ingen atomvåpen» (Skinner, 1983, s. 359).

Skinners syn på boken etter utgivelsen, og på sine eldre dager

Hvor enig var Skinner med Frazier?

Et spørsmål er hvor mye Fraziers synspunkter også var Skinners. Da Skinner avkrefte at Walden Two var satire (se foran), svarte han også at «Fraziers syn er i hovedsak mine egne – enda mer nå enn da jeg skrev den (1983, s. 9). På en forelesning i 1960, sa han at

Frazier begynte snart å si ting som jeg ville ha blitt overrasket over å høre fra mine egne lepper ... men da jeg hadde skrevet ned hele hans tenkesett, så jeg forbindelsene mellom delene som det besto av, og et år eller to etter

at jeg var ferdig, ble jeg en gjennomført frazierianer (1983, s. 180).

I et notat, også i 1960, skrev han (1983) at han hadde fått sjokk av å lese *Walden Two* på nytt. «Den var skrevet for 14 år siden. Hvor mye av min sosiale og politiske tenkning har kommet noe lenger? Min utvikling har stort sett bestått i å ha blitt en mer overbevist frazierianer ...» (1983, s. 206). Det er med andre ord liten tvil om at Frazier ble hans alter ego.

Begrepet kontroll, og hvem som kan ha kontroll

Et annet spørsmål er Skinners syn på det omstridte begrepet 'kontroll'. Han (1979) skrev at «Jeg visste at ordet var problematisk. Hvorfor ikke mykne det til «påvirke»? Men jeg var determinist, og kontroll betydde kontroll, og ingen andre ord dugde. Jeg mente selvfølgelig ikke straffende eller aversiv kontroll. Stikk motsatt mente jeg å ha vist effektive alternativer til de tvilsomme måtene. Det eneste kurset som jeg hadde snakket om temaet på, hadde vært om «selvkontroll», som knapt kan kalles truende» (s. 345).

Angående etiske sider ved kontroll, oppsummerte han (1983) en egen forelesning i 1950, slik:

Problemet er ikke kontroll eller *laissez-faire*. Jeffersons [Thomas Jefferson (1743–1826, en av USAs «founding fathers»)] *laissez-faire*-politikk var i seg selv en plan som ga makt til enheter [agencies] utenfor regjeringen. Hovedspørsmålet, utenom hva som er den beste planen, er hvem som skal planlegge. Vår kultur er sterkt imot at enkeltpersoner skal ha for stor kontroll. Vi har gjort mye for å spre og begrense kontroll. Et karakteristisk trekk ved dagens situasjon er å nekte å akseptere kontroll når den er tilgjengelig. Overdreven personlig innflytelse kalles *machiavellisk*. Psykoterapeuters sterke kontroll benektes ved å kalle det «klientsentrert» terapi. Lærere adopterer filosofier som skjuler kontroll, og nekter å akseptere teknikker som kan gjøre deres praksis mer effektiv. Men i det lange løp kan ikke spørsmålet avgjøres ved å nekte å ta det opp. Å nekte å kontrollere er ganske

enkelt å la kontroll havne i andres hender. En atferdsvitenskap er allerede i posisjon til å yte vesentlig hjelp til velmente mennesker på alle områder som angår mennesker. Problemet er at den trolig vil bli erobret av de som vil kontrollere ut fra spesielle interesser eller fordeler. Det er bare et svar på spørsmålet Hvem skal kontrollere? Den som kontrollerer, kontrollerer. Utsikten trenger ikke å være skremmende ... Fysisk tilbakeholdning og bruk av makt for å straffe har ingen fordeler til sjuende og sist, og er de formene vi må være imot. Alternative teknikker kan bare innføres når en vitenskapelig forståelse av menneskelig atferd har kommet langt nok. En optimistisk mulighet er at bare den kulturen som fostrer en energisk atferdsvitenskap vil være i posisjon til å kontrollere ... Det kan hevdes at de beste kontrollteknikkene er de som er til fordel for de som kontrolleres. Det faktum er i seg selv en viss garanti mot misbruk (s. 98–99).

Her mente Skinner mye. Det enkleste han mente, er at en form for kontroll alltid vil finnes. Fravær av kontroll, eller av enhver påvirkning, er dermed en fiksjon. Han mente også at en atferdsvitenskap hadde løsninger på mye, lenge før atferdsanalyse hadde begynt å bli anvendt. Når det gjelder *hvem* som bør ha kontroll, virker det som han tar mye til orde for det teknokratiske og oligarkiske styret i *Walden Two*, naturlig nok, da han hadde blitt «frazierianer».

Hvorfor skrev han *Walden Two*, og hvor godt hadde det lyktes?

Nok et spørsmål er hans ambisjoner med å skrive boken, og hvilke ambisjoner han fikk for den etter hvert. I 1958 fikk han en pris fra den amerikanske psykologforeningen, og holdt da en forelesning. Han snakket om sitt prosjekt under andre verdenskrig, som gikk ut på å lære duer å styre bomber. Det hadde gitt ham et nytt syn på atferd: «Jeg syntes at jeg kunne spore en forbindelse til *Walden Two*. Dueprosjektet var «en erklæring om en atferdsteknologis selvtillit. Kall det en sprø idé om du vil, men jeg mistet aldri troen på den. Jeg tror ennå at den

samme typen vidtrekkende spekulasjon om menneskelige spørsmål vil gi store bidrag til en framtidig verden der det blant annet ikke vil bli bruk for styrte raketter» (1983, s. 169). I det nevnte notatet fra 1960, mente han (1983) at han hadde «gitt noen bidrag til innføring av mer effektiv sosial kontroll» (1983, s. 206), og kan ha siktet til *Walden Two*. Senere uttalte han (Hall, 1972) at da han skrev *Walden Two*, «Hadde han ingen idé om hvordan prinsippene kunne anvendes for virkelige mennesker», men hvis de spesifikke arrangementene som beskrives i boken, skulle vise seg effektive i den virkelige verden, «ville jeg ha gjort en av historiens mest oppsiktsvekkende gjetninger» (s. 71). At det gikk an å arrangere effektive betingelser, tvilte han knapt på.

Senere gikk han enda lenger i å mene at boken var realistisk, og at Waldens Twos prinsipper var levedyktige (1983, s. 83). I det nevnte forordet fra 28 år etter at den kom ut, mente han (1976) at *Walden Two* hadde vist at en bedre verden var «innen rekkevidde» (s. vii), og at det som hadde skjedd siden utgivelsen, hadde «gjort [Fraziers] verk – et samfunn der dagliglivets viktigste problemer, og visse sider ved økonomi og styring, er løst, mer plausibelt» (s. viii). Å overføre resultatene til større og mer komplekse samfunn var selvfølgelig vanskelig, men «Frazier kunne ha svart at Walden Two var et piloteksperiment» (s. ix), men enda viktigere: Hva er så bra med å være stor, og hva skal vi med store byer? «Mange storbyer kan neppe styres godt fordi for mye har gått galt» (s. ix), og er det ikke bedre å skape mindre, oversiktlige samfunn à la Walden Two? Han viste til Ernst F. Schumacher, og hans bok *Small is beautiful* fra 1973, som var inne på mye av det samme, lenge etter *Walden Two*. Skinner romantiserte ikke små landsbyer, som også kan ha sine problemer, men der er det lettere å påvirke atferd, og «Når det gjelder forurensning, er småsamfunn optimale for å resirkulere materialer og unngå sløsende transport» (s. x).

En livsstil som gir mindre forbruk og forurensning, «trenger ikke å bety nøysomhet

i betydningen offer. Det finnes forsterkningsbetingelser der folk fortsetter å søke (og til og med oppnår) glede ved å konsumere langt mindre» (s. x.). Atferdsanalyse har vist at «det er ikke mengden goder som teller ... men at atferd fører til goder. Det er derfor amerikanske turister knapt forstår at det finnes mennesker i verden som er lykkeligere enn oss selv om de har mye mindre» (s. x), men de har kanskje vært med og produsert godene. Det bør imidlertid ikke føre til mer produksjon i tråd med protestantisk arbeidsetikk. I stedet bør folk arbeide mindre, og unngå arbeidsledighet ved å dele på arbeidet.

Også antall mennesker måtte kontrolleres:

Hvis verden skal bevare sine ressurser for framtiden, må den ikke bare redusere konsum, men også antall konsumenter. I et eksperimentelt samfunn burde det være lett å få ned fødselstallene. Foreldre ville ikke trenge barn for sin økonomiske trygghet, barnløse kunne bruke så mye tid sammen med barna, og samfunnet ville fungere som en stor hengiven familie der alle har alle hadde foreldre- og venneroller. Blodsband ville bety mindre (s. xi).

Små tette samfunn var tingen:

Folk har lettere for å behandle hverandre vennlig og kjærlig hvis de ikke kjemper om personlig eller profesjonell status. Men gode personlige relasjoner avhenger også av umiddelbare tegn på ros eller kritikk, kanskje støttet av enkle regler og lover. Store byer er problematiske nettopp fordi vi møter så mange som vi aldri ser igjen (s. xi),

og som det er meningsløst å få slike reaksjoner fra. Politi og rettsaler kan ikke erstatte dem – det trengs mer konkrete betingelser for å vise respekt og vennlighet fjes til fjes.

Kriminalitet må forebygges ved å gjøre noe med miljøet i oppveksten. «Man trenger ikke å være bløthjertet for å mene at mange unge i dag ikke har blitt forberedt hjemme eller på skolen for å leve vellykkede liv innenfor loven» (s. xii), eller ikke har en sjanse til å få jobb. Det er imidlertid mye kunnskap om hvordan tidlige oppvekstmil-

jøer, inkludert skoler, kan forbedres, men det er for mange overgrep, for mye overbeskyttelse og for mye dårlig opplæring. Alt dette er lettere å bøte på i små samfunn, mente han. Han spurte også om hvor mange amerikanere som trives i jobben, og som har en meningsfylt utviklende fritid.

Når det gjelder styring av samfunnet, avviste han ikke en sentral regjering, «Men hvor mye av den trengs?» (s. xiv), for eksempel til helse, utdanning og velferd? Han mente at mye av det som det ble brukt penger på, skyldtes forvokste og ulevelige forhold, og at dette langt på vei kunne ordnes i små samfunn. Han tok også til orde for radikal nedrustning, og fredsskapende arbeid: «Noen få høyt industrialiserte land kan ikke se verden i øynene, og samtidig konsumere, og forurense miljøet, slik de gjør» (s. xv) (og han ble faktisk kontaktet av en fra et departement som mente at Amerika burde slutte å eksportere sin levemåte, og heller eksportere *Walden Two*!). «En stat som defineres av repressiv, formell, lovlig sosial kontroll basert på fysisk makt, er ikke nødvendig for å utvikle sosial utvikling» (s. xv), og tiden var inne for noe nytt. Men hvordan kunne endring skje? Politisk handling i form av å velge nye ledere, og lage nye lover, var ikke tingen, fordi folk «har mistet troen på en demokratisk prosess der den såkalte folkeviljen åpenbart kontrolleres på udemokratiske måter. Og det er alltid et spørsmål om et styresett basert på straffereaksjoner, er riktig hvis vi skal løse problemer uten å bruke straff» (s. xv). «Noen har ment at løsningen er sosialisme, men det påpekes ofte at sosialisme, som kapitalisme, går ut på vekst, og dermed overforbruk og forurensning» (s. xv), og Sovjetunionen var ingenting å se opp til. «Kina kan være nærmere løsningene som jeg har snakket om» (s. xv), men revolusjon i USA så han ikke for seg. Politikk var uansett ikke løsningen: «De store kulturelle revolusjonene har ikke startet med politikk. De store personene som sies å ha endret forholdene for mennesker – Konfusius, Buddha, Jesus ... Marx – var ikke politiske ledere. De endret ikke historien ved

å søke politiske posisjoner» (s. xv). Det som trengs, er «mer kunnskap om menneskelig atferd, og nye måter å anvende kunnskapen på for å utforme kulturelle praksiser» (s. xv).

Forordet slutter dystert med at

Det er nå bredt anerkjent at det må skje store endringer i den amerikanske levemåten ... valget er klart: Enten gjør vi ingenting, og lar en elendig og trolig katastrofal framtid innhente oss, eller vi bruker vår kunnskap om menneskelig atferd til å skape et sosialt miljø der vi kan leve produktive og kreative liv (s. xvi),

uten å ødelegge mulighetene for våre etterkommere. «Noe i likhet med *Walden Two* ville ikke være en dårlig start» (s. xvi).

Slike spørsmålene var han opptatt av livet ut, som i artiklene «What is wrong with daily life» in the Western World fra 1986 og «Why we are not acting to save the world» fra 1987. Det er altså liten tvil om at han sto ved grunntankene i *Walden Two*. I ettertid beklaget han (1983) imidlertid at han ikke hadde inkludert mennesker med funksjonshemninger og psykosier i boken (s. 359).

Hvilken ideologi mente Skinner at *Walden Two* lå nærmest?

Skinner så også *Walden Two* i et politisk ideologisk perspektiv. I en tenkt samtale mellom Frazier og George Orwell i 1950, skrev Skinner (1985) at «Det som hadde imponert [Orwell], og fått ham til *Walden Two*, var fraværet av en institusjonalisert regjering, religion og økonomisk system. Det var det som anarkismen på 1800-tallet hadde drømt om, men som hadde gått galt. Det hadde opplagt lyktes i *Walden Two*» (s. 6). Orwell kalte Frazier «den perfekte anarkist», og Frazier var enig hvis han ikke mente «en mann med en bombe» (s. 6). Frazier fortsatte med at «De tidlige anarkistene ønsket fredelig endring. Jeg tror at du også kan si det om Marx. Legg til rette for jevn fordeling av godene, så vil frivillig enighet erstatte autoritet ... Men så tok terroristene over. Ødelegg det nåværende styret enten du har noe å sette i stedet eller

ikke. Anarki betydde ikke lenger fravær av styre, men uorden, kaos» (s. 6). Frazier mente at Walden Two hadde løsninger på dette, og var «anarkisme satt i nødvendig system» (s. 6). Når det gjelder Marx, framhevet Frazier at Marx hadde vært særlig opptatt av lønsmessig utnytting, og fremmedgjøring. Walden Two hadde ikke bare løst lønnsproblemet, men også opphevet fremmedgjøring: Alle så direkte resultater av sitt arbeid.

I «samtales» mellom Frazier og Orwell (Skinner, 1985), sa Frazier også sin mening om hippiers variant av anarkisme:

Unge mennesker vendte seg mot myndighetene. De brøt lover, forsøpelt og kalte politiet «svin» ... De forlot sine familiers religion til fordel for uinstitusjonalisert østlig mystikk ... I likhet med anarkistene på 1800-tallet, ville de ødelegge det eksisterende systemet før de hadde bestemt hva som skulle erstatte det. Frazier irriterte seg over at de hadde dannet noen slags «samfunn» (s. 8).

Skinner tenkte også på hvilke mennesker som hadde passet best i et Walden Two-samfunn. Han så for seg hardtarbeidende fagutdannede personer som var lei av konkurranseorientert arbeid rettet mot forbruk, og ikke selvopptatte og lite målbevisste «dropouts» som bare var imot det etablerte og som ville bruke motkultur for å få det behagelig (Bjork, 1993, s. 164). I en privat kommunikasjon i 1968, mente Skinner at «hippiefilosofien går ut på å gjøre lite eller ingenting for samfunnet. På meg virker det som hippiekulturen ikke tar hensyn til de endelige konsekvensene av den, og at den kun kan overleve ved å snylte» (ref. av Rutherford, 2003).

Men Walden Two var ikke stor kunst

Angående bokens kunstneriske kvaliteter, beskrev Skinner (1983) den mer som en platonisk dialog enn som en roman (s. 244). En som vurderte den på amazon.com nylig, skrev at den var en oppramsning av Skinners meninger. Selv har jeg tenkt på at den kan fungere som skuespill, jfr. de nevnte tidlige

planene. På 1950-tallet fikk Skinner tilbud om et stipend som ga ham mulighet til å skrive en ny roman. Han svarte at *Walden Two* var interessant og utfordrende, men var skrevet raskt, og hadde kunstneriske begrensninger. Både personene og hendelsene i boken var lite utviklet, og han ønsket å skrive en bredere roman. Han kunne imidlertid ikke sette av nødvendig tid (1983, s. 77–78). Han tenkte flere ganger på å skrive en bedre roman, men det ble aldri noe av (Bjork, 1993, s. 219).

Hva mente Aldous Huxley om det som Skinner tok opp i *Walden Two*?

At Aldous Huxley i *Brave New World*, brukte vitenskap for å skape en dystopi, er alle enige om. Da Hans Skjervheim (1976) langt på vei slo *Walden Two* i hardtkorn med den, var det fordi vitenskap *overhodet* var brukt for å beskrive hvordan et samfunn kan fungere. Jon Hellesnes (1975) gikk lenger i å beskrive *Walden Two* som en ren dystopi. Alt i alt ga begge inntrykk av at Huxley og Skinner sto for svært forskjellige verdier. Det er derfor interessant å se på hvordan Huxley senere kommenterte sin dystopi i *Brave New World Revisited* i 1958, som ikke er en roman, men en seriøs refleksjon.

Foran refererte jeg Huxley på at også positiv forsterkning kan brukes destruktivt og manipulerende. Også Skinner mente at det generelt kan brukes til å forsterke uheldig atferd, og atferd som er i andres interesser, som Frazier er inne på foran. For eksempel i et intervju med Richard I. Evans i 1968, sa Skinner, på s. 54, at «Jeg tror at en atferdsvitenskap er like farlig som atombomben». På flere områder var Huxley *direkte* på linje med Skinner. Han var bekymret over befolkningsvekst, og «framtiden vil ikke være romalderen, men overbefolkningsalderen» (upaginert utgave). Verdens ressurser ville uttømmes, og befolkningen måtte slutte å øke, som Skinner ofte var inne på.

Huxley mente også at «demokrati neppe kan blomstre i samfunn der politisk og

økonomisk makt blir mer og mer konsentrert og sentralisert», og i et kapitalistisk demokrati som styres av en maktelite, som i USA, som han kalte diktatur. Storindustri tok over for enklere industri som småfolk kunne drive med, folk lånte penger for å kjøpe varer som de selv hadde laget, og noen få medieiere kontrollerte informasjon. Huxley omskrev Churchill til at «Aldri har så mange blitt manipulert så mye av så få». Det manglet mye på Thomas Jeffersons idealer om et fritt samfunn av selvstyrte enheter. Huxley mente at et godt samfunn skulle «... hjelpe individer til å nå sine potensialer og å leve et lykkelig og kreativt liv», men at det langt på vei var det motsatte som skjedde. Det er nesten som å lese Skinner og Frazier.

Fra naturens side er vi forskjellige, mente Huxley naturlig nok, og «Enhver kultur som i effektivitetens interesse eller i et politisk eller religiøst dogmes navn, prøver å standardisere menneskene, gjør vold på menneskets biologiske natur». «Organisering er nødvendig fordi frihet oppstår, og har mening, bare i et selvregulerende samfunn av fritt samarbeidende individer. Men ... For mye organisering omdanner menn og kvinner til automater, kveler den kreative ånden, og opphever muligheten for frihet», og dehumaniserer. Dette forsterkes av overbefolkning, som øker sentralisering og skaper usunne storbyer, og «fremmer ikke den typen ansvarlig frihet i små selvstyrte grupper som er den første betingelsen for et ekte demokrati». Mennesker føler seg «ensomme og betydningsløse», og eksistensen mister mening. Ut fra dette ville Huxley neppe ha likt all organisering i Walden Two, men han rammer nok mest storsamfunnet.

Spesifikt om Walden Two, skrev Huxley at «Professor Skinner ved Harvard har lagt fram en psykologs syn på problemet i sin *Walden Two*, en utopisk roman om et selvopprettholdende og selvstendig samfunn, så vitenskapelig organisert at ingen noen gang ledes til antisosiale fristelser, og uten at det tys til tvang eller uønsket propaganda, gjør alle det som han eller hun bør

gjøre, og alle er lykkelige og kreative.» Med «problemet» virker det som Huxley tenkte på de samfunnsproblemene som han var inne på, og han kan tolkes som mer positiv enn negativ til Walden Two.

Huxley hadde også meninger om overbefolkning som Skinner ikke var inne på: «det større antallet mennesker vil bli av dårligere biologisk kvalitet». Tidligere overlevde sjelden barn med bare små defekter, men «i dag formerer de fleste med arvelige defekter seg», og det ville bli mer av det i takt med medisinske framsteg, som i sum ville svekke befolkningens helse. Det ville trolig også føre til «en nedgang i gjennomsnittlig intelligens» på grunn av større fødselsrater blant «underlegne». Huxley støttet seg på vitenskapsfolk som mente at det hadde begynt å skje. Her brøt Huxley med Skinners overbevisning om at miljøet kan rette opp mye. I dag vil nok flere steile over Huxley enn over Skinner, og noen vil kalle Huxley «fascist».

I tillegg til viktige enigheter, hadde de to mye av den samme radikalismen.

Andre meninger om Walden Two-samfunnet

Hvilken politisk ideologi ligner Walden Two mest på, kommunisme eller anarkisme?

Walden Two er kalt et «virkelig klasseløst samfunn» (Dinsmoor, 1994, s. 385). Særlig to ideologier har det klasseløse samfunnet som mål: Kommunisme og anarkisme. Kommunisme, i alle fall som ideologi, har likheter med Walden Two, som Wolpert (2005) kaller en «marxistisk utopi» (s. 187). Skinner hadde altså en viss sans for kommunisme, og tenkte på Kina som en delvis modell for ny samfunnsbygging, men presiserte ikke hva han tenkte på. Trolig var det egaliteten, i alle fall i teorien, og det kollektive. Han kan også ha oppfattet kommunismen, særlig i Kina, som en eksperimentell tilnærming i seg selv til samfunnsutvikling. Mellom Walden Two og kommunisme er det imidlertid en del som skurrer. Kommunistiske land som Kina og Sovjetunionen, hadde sterkt sentralstyrte, og

la stor vekt på maktbruk og lederdyrking, jfr. Fraziers syn på hvorfor Sovjetunionen mislyktes.

Likheten med anarkisme er trolig større, når vi ser bort fra den nevnte hippievarianten. Lopez (2020) går gjennom hva anarkisme er, og vurderer Walden Two i forhold til anarkisme på tre dimensjoner: økonomi, politikk og kultur. Han mener at Walden Twos kollektive kultur, syn på arbeidets verdi og lave forbruk, langt på vei er anarkistisk. Politisk ligner Fraziers motstand mot staten og representativt demokrati på anarkisme, og hans syn på Sovjetunionens fiasko er svært lik anarkisten Mikhail Bakunins (1814–1876) kritikk av Marx. Når det gjelder kultur, er Walden Twos religiøse og pedagogiske praksis, den åpnere familien og felles oppdragelsen, og at problemer ikke løses individualistisk, svært nær anarkisme. Lopez (2009) mener altså at Walden Two har mye anarkisme, men konkluderer likevel med at det ikke er anarkistisk. Viktig grunner er planleggergruppen, som innebærer en autoritet, og mangel på direkte demokrati «der de har rett til å debattere, akseptere og avvise forslag i samme grad som de påvirkes av dem», og at det er et elitepreg. I så måte framhever Lopez Fraziers utsagn «Du finner lite 'enkelt demokrati' her» (Skinner, 1948a, s. 152, se foran), der Frazier sier at ledere faktisk har makt, om enn begrenset.

Hvilken ideologi stemmer Walden Twos «lønnssystem» best med?

W. B. Abernathy (2009) mener at det ikke er klart hvorvidt arbeidspåskjønnelser ble gitt for den normerte tiden for å gjøre en oppgave, eller for oppgavens verdi for samfunnet. (I Walden Two står det ikke hvor mye som skal gjøres på for eksempel en time, bare hva som skjer hvis det jobbes dårlig, etter det jeg kan se.) Abernathy (2009) mener uansett at det er uklart om avlønningen er noe i retning av henholdsvis sosialistisk likelønn, eller mer etter innsats. I det første tilfellet får påskjønnelsene et non-kontingent preg, og stimulerer ikke til

ytelse, som Abernathy (2009) mener er et problem i sosialistisk økonomi. Hvis målet er å stimulere produksjon, har Abernathy (2009) avanserte forslag til hvordan påskjønnelser kan knyttes bedre til innsats.

Maktbalanse og stabilitet

Walden Two, og Skinner, kritiserte altså demokratier, særlig i USA. Staddon (2021) sammenligner styret i Walden Two med den amerikanske grunnloven. Walden Two har ingen garantier mot maktmisbruk utover de relativt idealistiske som Frazier snakker om. For eksempel er det ingen måter å «kaste» planleggergruppen på. Selv om den fungerer godt «nå», vet vi om den vil fortsette å gjøre det, eller hva etterkommere vil gjøre? «Hvem skal vokte vokterne» (quis custodiet ipsos costudes), kan man spørre. Staddon (2021) påpeker at forsterkning i Walden Two stort sett er forsterkning av medlemmenes atferd. Forsterkere for Fraziers og annen øvrighets atferd, er det lite om. Den amerikanske grunnloven, derimot, beskriver kontrollmekanismer («checks and balances»), som maktfordeling, begrensede perioder som personer kan velges for, vetobestemmelser og filibuster. Det skal forhindre maktmisbruk, og sikre maktbalanse og mindretallets rettigheter (nokså som i Norge alt i alt). Spørsmålet er hvor gode grunner Frazier og Skinner har til å se ned på et slikt system, og om de vurderer godt nok hvorfor Walden Two ikke har det.

For mye planlegging og kontroll?

Castle mente at Walden Two er effektivt som en maurtue (s. 237), at livet der er like lite spontant som i en bikube (s. 238), og at Walden Two ligner på en militærleir: «Ikke sladre! Bær oppvasken til kjøkkenet» (s. 290). Tabenski (2009) tar opp spørsmålet. Selv om han skriver at Skinner var «hard determinist», har han mye godt å si om Walden Two. Hans viktigste kritikk er at medlemmenes liv er så forutbestemt at det går utover frihet, og for trygt og enkelt, og for fritt for angst og noe å bryne seg på. Livet mangler noe av det som gir det mening, som nettopp er en viss

utrygghet, motstand, angst og grad av utfordringer. Walden Two er prektig og kjedelig. Tabenski (2009) viser til Aldous Huxleys *Vidunderlige nye verden*, og til at Huxley mente at livet skulle være «en ekte utfordring; en genuin kreativ tilpasning til ofte uforutsigbare omstendigheter» ... «og at for mye kontroll over våre liv, selv egen kontroll, forminsker livet og undergraver initiativ» (s. 7). Day (1999) er inne på mye av det samme, og mener at livet i Walden Two ligner på «et uendelig [Anton] Chekhov-stykke» (som generelt tok for seg trivielle temaer, og hadde lite handling, ifølge leksika).

Noen (Tikiz & Cubukcu, 2014) har andre innvendinger mot kontroll:

Frazier er den dominerende personen som tar full kontroll, evaluerer resultatene og bestemmer hva som er rett eller galt. De fleste menneskene i samfunnet, hvis ikke alle, har ingen mulighet til å evaluere, eller reflektere over, hva de gjør. I stedet blir de ganske enkelt fortalt hva som er rett og galt, eller ledes til de rette resultatene gjennom eksperimentelt ingeniørarbeid (s. 108).

Gjennomgangen foran viser imidlertid at dette er overdrevet, og Skinner var kanskje mer presis i 1970, da han uttalte at Frazier hadde «arrangert sin egen tilbaketrekning. Ingen helter. Ingen filosofkonger. Ingen helgener. Ingen Führer», og skulle være mest mulig anonym. *Walden Two* skulle ikke være avhengig av en sterk leder (Bjork, 1993, s. 152). At Frazier hadde vært en sterk leder, er imidlertid utvilsomt.

Tikiz og Cubukcu (2014) hevder imidlertid også at

Frazier, en radikal behaviorist ... mener at miljøet kan manipuleres på den nødvendige måten, og at det forklarer hvorfor et geni ikke er påvirket av arvelige faktorer. Frazier står derfor steilt på at en persons responser er lært, som stemmer med et av behaviorismens grunnleggende prinsipper. Han mener at gener sørger for de mest grunnleggende kopiene for den menneskelige organismen, men at de ikke har noen forbindelse med atferd (s. 110).

Dette stemmer ikke med Frazier-sitater foran. Skinner var en miljøoptimist, men det er en overdrevet framstilling av radikalbehavioristisk tenkning.

Selv om påvirkningen, eller kontrollen, knapt er aversiv, oppfatter Staddon (2021) den i praksis som å «behandle voksne som barn (men uten ris!) Begunnelsen? Det vil forbedre folk, og spare tid og energi. Nedsiden? Utilstiktede konsekvenser, som mulig infantilisering av befolkningen, for ikke å si stor økning i en teknokratisk elites makt» (s. 164).

Kjønn, rase, seksualitet, egalitet

Likestillingen i Walden Two er ikke helt konsekvent. Det snakkes om «valg av jente» (s. 47), ikke av gutt. Frazier eksemplifiserer regelen «Forventer ikke forføring» med en mann som innleder bekjentskap med en kvinne (s. 130). I forbindelse med oppdragelse står det at moren ikke kan gjøre det som hun vet er riktig (s. 132). Alle de tre hovedpersonene i boken, er menn, og det er noen flere eksempler. Så langt jeg kan se, er heterofili den eneste legningen. Medlemmers rase nevnes aldri, men det kommer fram et syn på rase: Når Castle mener at familien har et biologisk grunnlag, svarer Frazier at «Jeg tror at den hadde det. Det hadde også «rase» (s. 291), altså både «hadde» og hermetegn.

Til å være skrevet i 1945, er *Walden Two* likevel radikal særlig når det gjelder likestilling, og mye av Fraziers utlegninger om likestilling, og fordeling av arbeid og oppgaver, er relativt gangbare i dag. Det har ikke forhindre kritikk i nyere tid. Wolpert (2005) mener at boken er skrevet ut fra et mannlige hvitt heteroperspektiv, mens multi-kultur er fraværende, og fritidsaktivitetene er elitepregede. Hun legger imidlertid listen høyt: Et eksempel på manglende kvinneperspektiv er at «Det står ingenting om sosiale betingelser gjennom ni måneders svangerskap eller rundt selve fødselen» (s. 189). Eksempler på mannlige dominans er *Walden Twos* hierarki og eksperimentelle tilnærming, som hun oppfatter som maskulin. Selv ville

hun ha åpnet mer for kvalitativ metode, som hun mener er mer feminin. Hun skriver for øvrig ut fra en atferdsanalytisk bakgrunn, og kritiserer ikke *Walden Two* generelt. Day (1999) mener mye av det samme, men nevner at Frazier ofte snakker om mennesker generelt i maskulin form. Selv vil jeg legge til at Skinner skriver om «moren» i «en travel husholdning» (s. 132, se foran), der han like godt kunne ha skrevet «fare». Kanskje han «glemte seg» av og til?

Selektiv avl

Frazier sa altså at Walden Two hadde planer om selektiv avl (på mennesker). Det er imidlertid uklart hva han mente, da han ikke sa noe om avlskriterier. Slik jeg ser det, snakket han bare om at foreldre ikke trengte å være det biologisk, i likhet med dagens praksis for kunstig befruktning og eggdonasjon. Noen annen tolkning har jeg ikke sett. Hadde Frazier snakket om selektiv avl i den egentlige betydningen, hadde vel noen reagert.

Forsøk på å skape samfunn mer eller mindre etter boken

Foran nevnte jeg noen tidlige planer om å etablere Walden Two-aktige samfunn. Konkrete forsøk kom etter hvert i gang, og har forekommet helt opp til våre dager. Et av de aller første forsøkene, allerede på 1950-tallet, var et samfunn som Arthur Gladstone etablerte i New Haven. Skinner kom på besøk, men klaget på maten, som ofte var fast food (Bjork, 1993, s. 160–161). Foran skrev jeg at Matthew Israel mislyktes. Nærmere bestemt gjorde han to små forsøk, i Boston og Arlington. I ett av dem brukte han «time out» på et ulydig barn som riktig nok var slik da det kom til samfunnet. Uansett var det neppe i *Walden Twos* ånd, og ingen av samfunnene fungerte (Gonnerman, 2007).

Walden Pool i Atlanta ble etablert i 1966, og samme år startet en gruppe et samfunn i en rønne i Washington DC som de kalte Walden House. Senere slo de to seg sammen,

og dannet Twin Oaks i Virginia i 1967, langt på vei som en Walden Two-kopi. Skinner var på besøk der i 1967, og likte det han så, bortsett fra at det var få fritidsaktiviteter (Bjork, 1993, s. 165). Etter hvert bygget samfunnet mer på egne erfaringer (Renwick, 2009). På dagens hjemmesider står det at de snaut 100 medlemmene tilstreber samarbeid, deling, likhet, inntektsdeling, ikkevold og økologisk bærekraft. Feminisme, og toleranse for seksuelle orienteringer, er selvfølgelig. Grunner til at Twin Oaks fjernet seg en del fra Walden Two, var at mødre var uvillige til å overlate barna til en barnehage, at jordblokker var for svake til å bygge med, at man ikke så behov for de spesielle barnesengene, og vansker med å praktisere fire timers arbeidsdag (Altus, 2013; Kinkade, 1999). Så sent som i 2009 skrev imidlertid et langvarig medlem at de fortsatt bruker planlegger- og manager-modellen, og påskjønnelse for arbeid, som i Walden Two (Renwick, 2009), selv om noen misbrakte friheten som det ga, og lurte til seg for mange påskjønnelser (Altus, 2013). Renwick (2009) skriver også at «vi skylder vår eksistens til Skinners arbeid. Selv om vi ikke lenger identifiserer oss som et behavioristisk samfunn, har vi ikke glemt hvor vi kom fra» (s. 337). Norske Mari Hanssen Korsbrekke (2021) bodde der i et og et halvt år. I sin doktorgradsavhandling gir hun et grundig og sympatisk innblikk i Skinners tenkning om egalitære samfunn, og Twin Oaks' *Walden Two*-opphav, og forteller at mange som bor der, har *Walden Two* i bokhyllen!

Et annet samfunn er Sunflower House, etablert i Lawrence, Kansas, i 1969. Unnasluntring var et problem den første tiden – neppe et ukjent problem for den som har sett et norsk kollektiv på nært hold. De eksperimenterte seg imidlertid fram til en ordning der påskjønnelser for utført husarbeid kunne veksles inn i redusert husleie, som ga godt resultat (Altus, 2013). Ved Universitetet i Western Michigan startet en gruppe studenter som var radikale behaviorister, Experimental Community Two,

og en «læringslandsby», med hjelp fra en lærer. Rester av førstnevnte lever fortsatt i Lake Village, etablert i 1971, men skal ha fjernet seg mye fra Walden Two (se Bjork, 1993, s. 258). Enda et samfunn er East Wind i Minnesota, en avskalling fra Twin Oaks, fra 1974, som har omfattende lover. Altus (2013) gir eksempler på eksperimenter som er gjort på de forskjellige stedene, særlig Sunflower House, blant annet med måter å holde møter på, og med opplæring av nye deltakere.

Det som trolig har etterlevd mest av *Walden Two*, men uten å være en blåkopi, er Comunidad Los Horcones i Mexico (Comunidad Los Horcones, 1989). Likheten med Walden Two består, ifølge et medlem som vokste opp der og som fortsatt levde der rundt 1999, av at «de går sterkt inn for å anvende atferdsvitenskap for å utforme et nytt og bedre samfunn. Vi anser Los Horcones som et Walden Two-samfunn fordi vi gjør det for å skape et humanistisk samfunn basert på samarbeid, gjensidig hjelp, ikkevold og økologisk bærekraft» (sitert av Altus, 1999, s. 56), ganske likt Twin Oaks verdier. Los Horcones skal også ha gode praksiser for å forebygge baksnakking, egoisme og andre sosiale uhumskheter (Altus, 1999), og inkluderer mennesker med funksjonshemninger og psykoser (Bjork, 1993, s. 164). Samfunnet har imidlertid også en katolsk forankring, og kjernefamilier (Rakos, 2006). En stor suksess har det heller ikke vært. Critchfield og Detrich (2022) skriver at «Det har vært i kontinuerlig drift siden 1973, og ... har beholdt trekk som gjør det til en etterkommer av Walden Two. Men det har ikke vært så vellykket som det oppdiktete samfunnet» (s. 9), og har ikke ekspandert. Norske Geir Gjelstad (2001) skrev en artikkel om livet der etter et besøk i 1998.

Et eksakt antall er vanskelig å si, men minst 30 samfunn må ha vært mer eller mindre inspirert av *Walden Two*, det vil si at de i det minste har prøvd å følge noen praksiser. Men alt i alt har Walden Two-lignende samfunn vært spredte til løp som har hatt liten betydning.

Kunne det lykkes å mer eller mindre kopiere Walden Two?

Da Skinner skrev *Walden Two* i 1945, var atferdsanalyse bare dyreforsøk og filosofiske oppgjør med tradisjonell mentalistisk psykologi (Critchfield & Detrich, 2022). *Walden Two* utvidet den gryende vitenskapen til ikke bare å gjelde enkeltindivider, eller -dyr, som er vanskelig nok, men et helt samfunn av mennesker, uten vitenskapelig grunnlag. Det var en formidabel oppgave. Skinners positive syn (for eksempel i 1976, se foran) på hva boken hadde vist, kan sies å være drøyt når den faktisk er en fiksjon.

I boken vises det ikke til forskning, annet enn oppdiktet, som regler og praksiser bygger på. De er langt på vei Fraziers enmannsverk, og vi har bare hans ord for at de fungerer *så godt* som han hevder. Hvis boken skal beskrive en modell, er det også en svakhet at den ikke sier noe om hvordan samfunnet og dets infrastruktur kom i stand, hvor de første reglene og praksisene kom fra, og knapt noe om hvordan atferdsvitenskap forbedret dem. Alle i Walden Two oppfører seg pent, men vi vet ikke hva de hadde gjort med asosiale personer som hadde klart å bli medlem, eller med personer som utviklet destruktiv atferd, alvorlige sinnslidelser og annet. Også forholdet til storsamfunnet, og dets lover, er tynt beskrevet.

Et annet spørsmål er hvordan politisk opposisjon håndteres. I Walden Two er alle fornøyde, ifølge Fraziers framstilling, men hva om noen hadde vært uenige, og motarbeidet ledelsen? Det står ingenting annet i Walden Two enn at det er frivillig å bo der, men hva hvis man er uenig, men likevel vil bo der? At det ikke er planer om hvordan man møter uenighet og motstand, må være en mangel.

Nok et spørsmål er om alt som skjer i Walden Two, er forenlig med nyere kunnskap. I Walden Two unngås konkurranse maksimalt, men hvor lett er det å hindre mange menneskers sterke tendens til det? Det er ingenting om grupperinger

ut fra likheter og interesser, som normalt vil dannes når så mange lever sammen. Dermed er det også taust om *motsetninger* mellom grupper, og om at grupper kategoriserer hverandre, og får fordommer, som ofte skjer i reelle samfunn i en eller annen grad. Også at alle er så harmoniske og eksemplariske, år etter år, virker usannsynlig (Day, 1999). Når det gjelder skolen, mener Day (1999) at den store friheten ville ha økt, ikke redusert, forskjeller mellom elevene. I dag ville mange for eksempel ha misbrukt friheten til å bruke data som «kokainglade rotter». Det er også fare for at få elever ville ha vært på vei mot virkelig høy ekspertise. Mye tyder nemlig på at det krever intens trening og veiledning, tilbakemeldinger og å prestere i *konkurranse* med andre (Ericsson & Charness, 1994) (som Ericsson snakket om på ABAI-konferansen i 2007!). Walden Two sier kanskje også litt imot seg selv. Savaci og Onan (2015) mener nemlig at den individualiserte opplæringen bryter med Walden Twos øvrige kollektive preg.

Også synet på rus er enkelt i Walden Two. Å søke rus skyldes ikke bare «elendighet», men kan innebære lyst og spenning (Day, 1999). Sosial trygghet eliminerer ikke rus. Når det gjelder synet på verdier og makt, må et samfunns mål kanskje være mer enn at folk skal være lykkelige, beherskede og produktive, som langt på vei er Fraziers og Skinners beskrivelse. At verdier skal bestemmes av en ekspertgruppe, og at ekspertise automatisk gir stor makt, er neppe i tråd med et moderne syn, og det er altså knapt ordninger for å unngå maktmisbruk og annet.

Morris, Smith og Altus (2005) mener at Ut fra Skinners interesse for å utvide sin vitenskap til menneskelig atferd, hans optimisme for kulturell design, og hans misnøye med status quo, kunne vi kanskje forvente at han ville beskrive *prosessen* med å etablere samfunnspraksiser ... og ikke så mye samfunnets allerede etablerte *praksiser*. Hans bok beskriver imidlertid i hovedsak det siste» ... og dermed «... hadde den trolig liten innvirkning på prosessen med å tenke ut, innføre

og validere spesifikke atferdsteknologier (s. 107–108).

Critchfield og Detrich (2022) mener at *Walden Two* er full av snarveier og ferdige løsninger, og «en fortelling om hvordan det er å leve i et eksperimentelt samfunn, ikke en manual for å etablere det» (s. 12). Det er heller ikke mulig å justere den slik at den kan fungere som modell: «Problemet er at *Walden Two* ikke er en god plan i utgangspunktet» (s. 16). Forsøk på å etablere samfunn ut fra boken, har derfor vært mer eller mindre dømt til å mislykkes, som for andre utopier.

En kommentar på nettstedet Master Librarian, kan si noe om hvorfor det har gått så som så med forsøkene på å «kopiere» *Walden Two*: «*Walden Two* var dømt til å mislykkes fordi den bare var ... En enkelt bok, av en enkelt person. En full omarbeiding av samfunnet ville kreve mye mer tenkning, mye mer eksperimentering, og aller viktigst, små forbedringer over tid. Det er lett å gå i den fellen at alle har gjort alt galt, og hvis vi bare hører på den personen, og følger den ideen, vil alt bli flott. Samfunnet som vi lever i nå, er et produkt av generasjoner av mennesker som har tenkt på hvordan de burde leve. De var ikke idioter; ideen om at en person kunne snu opp ned på alle deres syn på å leve, er absurd ... det er ikke slik verden fungerer. Den fungerer ved å gjøre noe litt bedre, om ikke for oss selv, så for neste generasjon. Den fungerer i centimetre. Det er ikke skjønt. Det er ikke sexy. Det er arbeid. En blank tavle lyder vakkert bare fordi ingen har arbeidet på en slik før. Det er aldri prøvd, fordi det ikke kan prøves.» Kommentaren har trolig rett i at det neppe er lurt å «snu torva» *helt*.

Også Ledoux (2022a, b) drøfter mulighetene for å etablere alternative samfunn mer eller mindre med Walden Two som mal. Et vesentlig problem er turnover, og at gamle medlemmer stadig må lære opp nye. Det hindrer utvikling. Et annet problem er at de ofte ligger avsides til. Det øker terskelen for å flytte dit, og gjør dem lite kjent når de ikke «markedsfører seg. Nok et problem er

dårlige fasiliteter. Hva hjelper det med gode løsninger på barneoppdragelse, opplæring og annet under kummerlige forhold? Leveveien i slike samfunn er gjerne jordbruk og enkel industri. Det betyr sterkt redusert levestandard, og ikke å få bruk for sin utdanning og arbeidserfaring. I det hele tatt blir samfunnene lite attraktive for mennesker som er godt opplært av storsamfunnet. Abernathy (2009) mener at en viktig grunn til at alternative samfunn mislykkes, er at de er lukkede og at det derfor oppstår dårlige praksiser, og konflikter. De overlever ikke økonomisk fordi de ikke har nok å tilby storsamfunnet, og de tiltrekker seg «free riders».

Det er ikke for ingenting «utopi» ofte betyr noe urealistisk som kan utelukkes ...

Hvor forskjellig er Walden Two fra andre alternative samfunn?

Walden Two er lite atferdsanalytisk

En vanlig oppfatning er at Walden Two er «ren» atferdsanalyse. Tikiz og Cubucku (2014) hevder at

alt som gjøres i Walden Two, bygger på behaviorismens prinsipper, ideen om at menneskelig atferd kan kontrolleres ved å manipulere betingelsene for belønning og straff. Skinner prøver å løse problemene som en gruppe mennesker møter i sine dagligliv, ved hjelp av atferdsingeniørarbeid. I atferds-terapi utgjør to hovedideer – betydningen av målbar og observerbar atferd, og miljøets effekter – milepelprinsippene siden teoriens hovedargument er at målbar atferd er det mest egnete å studere (s. 108).

De hevder også at «Skinner's forsterkningsteori framheves ofte gjennom boken gjennom mange eksempler» (s. 110).

Vi har imidlertid sett at Walden Two er *lite* preget av atferdsanalyse, naturlig nok, siden det knapt fantes da boken ble skrevet. Ifølge Morris, Smith og Altus (2005) forekommer begrepet 'atferdsvitenskap' bare to ganger, og 'forsterkningsteori' trolig bare én gang, i boken. Også 'atferdsingeniørarbeid' forekommer sjelden (men i alle fall på s.

240, 289). Få praksiser i Walden Two ligner spesielt på metoder som bygger på atferdsprinsippene som Skinner hadde begynt å utforske (Altus & Morris, 2009). Skinner (1979) selv kommenterte boken med at

Ingeniørarbeidet i Fraziers samfunn er ikke aversivt eller straffende. Borgerne i Walden Two oppfører seg bra, produktivt og kreativt av positive grunner som i tillegg er naturlige konsekvenser av deres atferd. Det er ingen «tegnøkonomi». Den eneste påskjønnelsen er en arbeidspåskjønnelse, og selv den konstruerte sosiale forsterkeren «Takk» er tabu. Ingen «intervenerer» i andres liv. Samfunnet er utformet slik at den atferden som trengs for at det skal fungere godt, forsterkes *naturlig*. Det sosiale miljøet opprettholder seg selv, og er like naturlig som det ikke-sosiale (s. 345).

Det er lite unikt atferdsanalytisk ved dette – på VGs førsteside 4. november 2023, sto det at å sove på hvert sitt rom, kan redde parforholdet, som i Walden Two. Skinner mente også at *Walden Two* hadde store likheter med Thoreaus *Walden*, som at det gikk an å etablere en ny levemåte uten politisk handling men innenfor gjeldende statsforfatning, og vekten på å leve enkelt (Bjork, 1993, s. 147, 156). Borgerne i Walden Two «tar ikke mye ut av naturen, og gir lite avfall tilbake», noterte han senere (ref. av Bjork, 1993, s. 147). Viktige stikkord for Walden Two er egalitet, samarbeid, deling, felles barneoppdragelse, nøysomhet og bærekraft. Det ligner på Federation of Egalitarian Communities, som Twin Oaks er med i. Den vil «skape en livsstil basert på likhet, samarbeid og harmoni med jorden».

Et viktig spørsmål er dermed hvor store likheter og forskjeller det er mellom Walden Two og andre alternative samfunn. Noen eksempler på slike samfunn gir noen svar.

Noen alternative samfunn

Friedrichhofskollektivet startet i Østerrike i 1972 (og ble oppløst i 1990), og hadde en kortvarig avlegger i Norge. Det var sterkt venstreorientert, og skulle bekjempe seksuell undertrykking og materialisme. Det

var fri seksualitet innad – det monogame forholdet var et hinder for selvrealisering – og kollektiv oppdragelse der barn ikke hadde et spesielt forhold til sine biologiske foreldre. Den norske multikunstneren og feministen Wenche Mühleisen (1953–) bodde der lenge. Kollektivet gikk i oppløsning blant annet på grunn av lederens stadig mer autoritære stil (The Guardian, 1999). (Han fikk senere en lang fengselsstraff for blant annet seksuelt misbruk av mindreårige.) Kollektivet var outrert, men det generelle synet på forholdet mellom barn og foreldre, ligner på Walden Two.

I Norge oppsto det en kollektivbevegelse ca. 1970. Den bygget mye på økologi og anti-autoritær «frihetlig sosialisme», et annet ord for anarkisme, langt på vei etter amerikansk mønster, og litt inspirert av Paris-opprøret i 1968. Gateavisa sto for mye av «ideologien», og forfatteren Stein Jarving var en kjent forkjemper. Det mest kjente eksemplet på å sette tankegangen ut i livet, er trolig på Karlsøy i Troms, som var nesten fraflyttet, og som fikk en tilstrømning av unge som mente at de kunne leve uten penger, og som gjorde geitehold til viktig levevei. Ennå fins det rester av kulturen som ble etablert for ca. 50 år siden. Det hele minner litt om Twin Oaks.

I Norge, i 1982, skrev Christian Vennerød boken *Arbeid mindre – lev mer*. I debatter på den tiden tok han blant annet til orde for å arbeide for eksempel halv stilling, og leve nøkternt, gjerne i kollektiv. Likhetene med Walden Two er såpass store at jeg spurte ham om han hadde lest boken, og var påvirket av den, da han skrev sin. Det trodde han ikke. Han hadde hovedideene fra danskene Gustav Bunzel og Paul Smith, som var anarko-marxister. De laget sammenslutningen Bevisst Arbeidssky Elementer, som han ble talsperson for i Norge, men i en mer sosialdemokratisk versjon som kunne forsvares sosialøkonomisk i et moderne samfunn. Men Vennerød presiserte at han er «stor fan av Skinner» (personlig kommunikasjon 30. september 2023).

Israelske kibbutzer har vært sosialistisk

inspirerte, basert på kollektivt eierskap, jordbruk og industri (Cheng & Sun, 2015), og blant annet felles oppdragelse av barn. I alle fall de mer tradisjonelle kibbutzene har dermed generelle likheter med Walden Two.

Ifølge Camphill Norge er Camphill-landsbyene «integreerte levefelleskap for og med mennesker med ulik grad av utviklingshemning» som «fremmer biodynamisk og økologisk jordbruk gjennom dyrking, miljøpleie, foredling og formidling.» Arbeidet der bygger på Rudold Steiners antroposofi, og slik jeg kjenner det, praktiseres et nøysomhet liv med stor vekt på økologi, helse, fellesskap og egalitet, selv om det også er et makthierarki. Livet i et Camphill-samfunn har nok en del likheter med livet i Walden Two.

Walden Two har også blitt sammenlignet med katolske klostre (Altus, 2013). Det må ha noe for seg når vi ser på nonners og munkers lønns- og arbeidsforhold, og nøkternheten (men neppe kyskheten). The shakers i USA er altså et annet eksempel på et kristent alternativt samfunn, som jeg var inne på foran, og som i alle fall deler noen verdier med Walden Two. Amish-kulturen i Pennsylvania ligner nok lite på Walden Two.

En del i Walden Two ligner med andre ord på andre alternative samfunn, ikke minst i styringen, ofte oligarkiske meritokratier. Likhetene underbygger at Walden Two knapt hadde et atferdsanalytisk fundament. En forskjell mellom Walden Two og andre alternative samfunn, er at *Walden Two* er en fiksjon som er satt lite ut i livet.

Pedagogiske retninger

Ifølge Savaci og Onan (2015) er mye av skolen i Walden Two forenlig med en moderne skole basert på «indre motivasjon» (i atferdsanalyse kalt innebygget, «intrinsic», forsterkning; aktiviteten er forsterkende i seg selv), der læring gjøres relevant ved å skje i naturlige situasjoner, og med læreren i en veiledende rolle. Tikiz og Cubukcu (2014) mener at «utdanningssystemet i Walden Two ligner på livslang læring ved at det er en vedvarende, selvmotivert og frivillig søking

etter kunnskap av personlige grunner. Utदानning i Walden Two er derfor ikke begrenset til oppveksten, men skjer utover i livet i en rekke forskjellige sammenhenger» (s. 110). De treffer godt, men beskrivelsen gjelder nok også for noen andre retninger som dermed ligner på Walden Two. Steiner- og Montessoripedagogikk kan være bra kandidater. Uansett om opplæringen i Walden Two er god eller dårlig, var den tidlig ute med slike ideer.

Kan Walden Two likevel si oss noe i dag?

Det mangler altså ikke på innvendinger mot Walden Two-samfunnet slik det beskrives. Spørsmålet er om det overhodet kan være verdifullt ved boken.

Angående hverdagslivet, har Walden Two har mange praksiser som kan appellere, særlig til mennesker som er miljøorienterte, opptatte av egalitet, og tilhengere av alternative samlivsformer og pedagogiske metoder. På flere områder var Walden Two tidlig ute, men som vi har sett, står mange alternetive retninger i dag for mye av det samme. Slik sett hadde *Walden Two* mer å bidra for en del år siden. Men nettopp at den er nesten 70 år gammel, og ennå har mye sympatisk ved seg, gir boken noen tidløse kvaliteter, og god «PR» for atferdsanalyse.

En del praksiser er mer diskutabile. Morris, Smith og Altus (2005) mener imidlertid at boken verdi består i at praksisene som beskrives, ikke må tas bokstavelig:

Kanskje fordi *Walden Twos* praksiser var etablerte, og prosessen bare ble beskrevet indirekte, har de blitt oppfattet som Skinners utopiske visjon, og dermed som en modell for intensjonale samfunn. Skinner hadde imidlertid ikke en ferdig modell, som det er en vanlig misforståelse at han hadde. Hans visjon var at intensjonale samfunn skulle ha en empirisk tilnærming til å oppdage og påvise kulturelle praksiser som virket. Slik sett var *Walden Twos* praksiser kontingente, ikke essensialistiske. De var kontingente på

hva som virket i samfunnets historiske og daværende amerikanske kontekst. Eksperimentering var det eneste konstante (s. 108, se også Altus, 2013, Altus & Morris, 2009) som i atferdsanalyse ellers, og som Frazier stadig er inne på. Boken skulle være modell på bare ett punkt:

eksperimentering. Hans visjon var å søke etter og oppdage praksiser som maksimerte sosial rettferdighet og menneskelig velvære. Dette var Skinners unike bidrag til utopisjangeren, og skiller *Walden Two* fra alle andre (Altus & Morris, 2009, s. 330–331).

Et motto som Skinner hadde, var som kjent «Anse ingen praksis som uforanderlig. Endre, og vær klar til å endre igjen. Aksepter ingen evig sannhet. Eksperimentér» (1979, s. 346). Det taler imot *Walden Two* som en ferdig modell.

Altus og Morris (2009) mener også at *Walden Two* får fram Skinners kanskje mest overordnede mål;

Atferd er kontrollert allerede, noe på en human måte, noe på en inhuman måte. Skinner prøvde å utsette det siste – inhumanitet gjennom aversiv kontroll – ved å forstå det godt nok vitenskapelig til å kontrollere det og erstatte det med kontroll gjennom positiv forsterkning som fremmet sosial rettferdighet og menneskelig velvære. På den måten avspeilet Skinner progressivismen i det tidlige 20. århundrets USA (Altus & Morris, 2009, s. 322).

Han var ikke alene om å tro på en bedre verden.

Staddon (2021) er mer skeptisk, og mener at hovedgrunnen til at *Walden Two* (og *Beyond Freedom and Dignity* fra 1971) fortsatt er aktuelle, er at «ideene i dem avspeiles i mye moderne sosialpolitikk» (s. 164). Et eksempel som han gir, er at New Yorks ordfører ville redusere overvekt i befolkningen ved å redusere størrelsen på drikkebegere. «Nudging» (dytting, dulting) og atferdsøkonomi er definitivt i samme gate som mye av det som Skinner tok til orde for (og har nok i alle fall delvis opphav i Skinners ideer). Selv har jeg inntrykk av at

det har blitt færre offentlige informasjonskampanjer for å endre folks «holdninger» til helse og miljø. Myndighetene synes å ha erkjent noe som atferdsanalytikere har visst lenge; at informasjon ikke automatisk gir atferdsendring, og satser på mer konkrete tiltak. Mye prøves, ikke minst å gjøre «gale» valg dyrere og vanskeligere. Vi påføres også skam, kanskje mest av NGO-er som kjemper for særlig miljø og dyrevelferd. Oppi alt dette er «kunnskapsbasert» et hedersord, og der har eksperimenter høy status (selv om mye forskning er korrelasjonell). Vekten på konkrete tiltak er i *Walden Twos* ånd. En oppfordring fra atferdsanalytikere, med *Walden Two* i hånd, er imidlertid å bruke mer positive virkemidler, og å ha en mer gjennomført eksperimentell holdning. Et spørsmål er om Hans Skjervheim (1976) hadde rettet sin nevnte advarsel mot å «byggja opp eit harmonisk samfunn ved hjelp av reint teknisk-vitskaplege middel», også mot dagens myndigheter.

Critchfield og Detrich (2022) har et utfyllende syn på målet med boken, og dens funksjon. I likhet med andre utopier skulle den være en «behagelig historie som viser fordelene med et annet samfunn i narrativ hensikt, men som glatter over det harde arbeidet for å skape det» (s. 12), og «polemikk, et vekkerrop og en manipulering av motivasjonelle operasjoner. En parallell er ingressen til USAs grunnlov». Den er lett å følge, og kan skape entusiasme, men «er ingen god plan for å drive et land» (s. 16). En feil som Skinner kanskje gjorde, var å skape større entusiasme enn det var grunnlag for, jfr. de mange mislykkede Walden Two-forsøkene.

Walden Two har også blitt forstått som et tidlig eksempel på det som senere er kalt 'positiv psykologi', det vil si «en vitenskap om positive subjektive opplevelser, positive individuelle trekk og positive institusjoner som skal øke folks livskvalitet (Adams, 2012, s. 2). Temaer er håp, lykke, engasjement, karakterstyrke, kreativitet, langsiktighet, altruisme og toleranse (Adams, 2012). En

kritikk mot positiv psykologi kan være at målene kan være fine, men at den *går glipp av* «en strategi for å nå sine mål ved ikke å undersøke potensialet i Skinners ideer og empiriske anvendelser for å oppnå de endringer som positiv psykologi søker» (s. 2), særlig løsninger for å påvirke atferd med positiv forsterkning, og for selvkontroll, og antimaterialisme og livskvalitet. Adams (2012) mener at mye i Skinners forfatterskap, og i *Walden Two*, er svært forenlig med, og har mye å tilføre, positiv psykologi.

Ledoux (2022a, b) foreslår noen løsninger for å bygge et alternativt samfunn: Medlemmer som blir, kan få fordeler some bedre boliger, mer innflytelse, «permisjoner» og gratis ferieturer. Andre løsninger kan være å holde til mer sentralt. Det beste kan likevel være å ikke ta steget fullt ut, men å ha en fot i eller leve i storsamfunnet, og gå sammen om en del verdifull praksis. Den kan spres til storsamfunnet gjennom forelesninger, workshops og annen utadvendt virksomhet for å påvirke grupper og enkeltmennesker, for eksempel til «grønne» løsninger. Det siste minner om tiltak for miljøvennlig selvendring (Bostow, 2011). Når det gjelder helse og «det grønne skiftet», foregår mye av det allerede, men det kan også gjøres for blant annet barneoppdragelse og folkelige lavterseltilbud for psykiske vansker. I stedet for å eksperimentere med hele samfunn, foreslår Abernathy (2009) å eksperimentere innenfor eksisterende levedyktige organisasjoner, for eksempel bedrifter, basert på analyser av deres fungering. Lite tyder på at etablering av eksperimentelle småsamfunn vil være noen løsning i den store sammenhengen (Rumph, Ninness, McCuller & Ninness, 2005). Skinner var inne på noe av det samme selv i boken *Beyond Freedom and Dignity* fra 1971. Han kommenterte at det de siste 25 årene hadde vært mange forsøk på å etablere utopiske samfunn (men uten å nevne Walden Two-lignende samfunn), men at de hadde mislyktes. Det betydde imidlertid ikke at forsøkene hadde vært forjeves. Han mente at det er en del av vår historie å være skeptisk

til alt nytt, og «Den virkelige feilen er å slutte å prøve. Kanskje kan vi ennå ikke designe en hel vellykket kultur, men vi kan designe bedre praksiser bit for bit» (s. 156).

Boken etterlater seg uansett mange ubesvarte spørsmål. Håndtering av mange mulige problemer beskrives altså ikke, og når det gjelder styring og ledelse, er det svake garantier mot misbruk av makt som er på få hender. I dag ser vi tendenser til at teknokratiske styreformers vind i seilene. Eksempler kan være WHO's og World Economic Forums ambisjoner og innflytelse. Det vekker ikke bare begeistring. Folk vil neppe bare bli styrt av eksperter, som i verste fall kan mistenkes for skjulte agendaer, men også ha noe så si. Det er ikke sikkert at mange vil like å bli styrt slik folk blir i Walden Two.

For å oppsummere: Walden Two har mange gode ideer, og foregrep dagens tendenser til at samfunnet påvirker folks atferd med konkrete virkemidler. Når det gjelder miljøvern og verdien av sunn og enkel livsstil, var han langt forut for sin tid. Boken har også mangler, og er ikke en modell. Den beskriver en styreform som det kan stilles spørsmål ved, og kan slik sett oppfattes som naivt idealistisk. Skinner hadde utvilsomt et demokratisk sinnelag, og ikke noe ønske om at han selv eller andre skulle diktere. Hvis uheldig styring og ledelse skulle følge av hans ideer, vil det være en utilsiktet virkning av forhold som han ikke tenkte på. I det hele tatt hadde Skinner høyere tanker om sin bok enn det er grunnlag for, men *Walden Two* gjør ingen skade hvis den leses med normal kritisk sans. Den er også delvis underholdende, og kan leses på linje med annen skjønnlitteratur.

Referanser

- Abernathy, W. B. (2009). *Walden Two* revisited: Optimizing behavioral systems. *Journal of Organizational Behavior Management*, 29, 175–192.
- Adams, N. (2012). Skinner's *Walden Two*: An anticipation of positive psychology? *Review of General Psychology*, 16, 1–9.
- Altus, D. (1999). Growing up at Los Horcones. *Communities Journal of Cooperative Living*, 103, 53–57.
- Altus, D. (2013). Revisiting Walden Two: sustainability from a natural science perspective. *Social Sciences Directory*, 2, 4, 2–8.
- Altus, D. E. & Morris, E. K. (2009). B. F. Skinner's utopian vision: Behind and beyond *Walden Two*. *The Behavior Analyst*, 32, 319–335.
- Bjork, D. W. (1993). *B. F. Skinner. A life*. New York: Basic Books.
- Bostow, D. E. (2011). The personal life of the behavior analyst. *The Behavior Analyst*, 34, 267–282.
- Brothers, K. J., Krantz, P. J. & McClanahan, L. E. (1994). Office paper recycling: A function of container proximity. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 27, 153–160.
- Cheng, E. & Sun, Y. (2015). Israeli kibbutz: A successful example of collective economy. *World Review of Political Economy*, 6, 2, 160–175.
- Comunidad Los Horcones (1989). Walden Two and social change: The application of behavior analysis to cultural design. *Behavior Analysis and Social Action*, 7, 35–41.
- Critchfield, T. S. & Detrich, R. (2022). If you build it, will they come? Can you even build It? Why *Walden Two* fails as a model for societal change. *Journal of Behaviorology*, 25, 9–19.
- Day, S. X. (1999). Walden Two at Fifty. *Michigan Quarterly Review*, 38, <http://hdl.handle.net/2027/spo.act2080.0038.211>
- Dinsmoor, J. A. (1994). From a european perspective: A review of *B. F. Skinner: A reappraisal* by Marc N. Richelle. *The Behavior Analyst*, 17, 381–385.
- Elms, A. (1981). Skinner's dark year and Walden Two. *American Psychologist*, 36, 470–471.
- Ericsson, K. A. & Charness, N. (1994). Expert performance: Its structure and

- acquisition. *American Psychologist*, 49, 725–747.
- Evans, R. I. (1968). *B. F. Skinner. The Man and His Ideas*. New York: Dutton.
- Gjelstad, G. (2001). Comunidad los Horcones. Et livslangt Walden Two-eksperiment. *Diskriminanten*, 28, 1, 49–57.
- Gonnerman, J. (2007). Matthew Israel Interviewed. *Mother Jones*, august.
- Hall, E. (1972, november). Will success spoil B. F. Skinner? *Psychology Today*, 65–72, 130.
- Hellesnes, J. (1975). *Sosialisering og teknokrati. Ein sosialfilosofisk studie med særleg vekt på vekt på pedagogikkens problem*. Oslo: Gyldendal.
- Holden, B. (2023). *Atferdsanalyse gjennom 50 år. Norsk atferdsanalytisk forening 1973–2023*. Sandefjord: Norsk atferdsanalytisk forening.
- Huxley, A. (1932). *Brave New World*. London: Chatto & Windus.
- Huxley, A. (1958). *Brave New World Revisited*. New York: Harper and Brothers.
- Jessup, J. K. (1948, October). Utopia Bulletin. *Fortune*, 191–194, 196, 198.
- Kinkade, K. (1973). *A Walden Two experiment*. New York: William Morrow.
- Kinkade, K. (1999). But can he design community? *Communities: A Journal of Cooperative Living*, 103, 49–52.
- Korsbrekke, M. H. (2021). «Different strokes for different folks» in egalitarian intentional communities. Searching for the good life in practical utopias. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Bergen.
- Ledoux, S. (2022a). Designing a new Walden Two-inspired community. *Journal of Behaviorology*, 25, 3–7.
- Ledoux, S. (2022b). Far to go but still must get there – A response to a Special section on building sustainable communities. *Journal of Behaviorology*, 25, 21–24.
- Lopez, C. E. (2020). Could Walden Two be an anarchist society? *Behavior and Social Issues*, <https://doi.org/10.1007/s42822-020-00036-w>
- Morris, E. K., Smith, N. G. & Altus, D. E. (2005). B. F. Skinner's contributions to applied behavior analysis. *The Behavior Analyst*, 28, 99–131.
- Newman, B. (1993). Discriminating utopian from dystopian literature: Why is *Walden Two* considered a dystopia? *The Behavior Analyst*, 16, 167–175.
- Rakos, R. F. (2006). Review of *Living Walden Two: B. F. Skinner's Behaviorist Utopia and Experimental Communities*. *The Behavior Analyst*, 29, 153–157.
- Renwick, V. (2009). Kathleen Kinkade. *The Behavior Analyst*, 32, 337.
- Rumph, R., Ninness, C., McCuller, G. & Ninness, S. K. (2005). Guest editorial: Twenty years later, commentary on Skinner's «Why we are not acting to save the world». *Behavior and Social Issues*, 14, 1–6.
- Rutherford, A. (2003). B. F. Skinner's technology of behavior in American life: from consumer culture to counterculture. *Journal of History of the Behavioral Sciences*, 39, 1–23.
- Rutherford, A. (2017). B. F. Skinner and technology's nation: Technocracy, social engineering, and the good life in 20th century America. *History of Psychology*, 20, 290–312.
- Savaci, Y. K. & Onan, A. (2015). Educational practices and elements of motivation in B. F. Skinner's *Walden Two*. *The Literacy Trek*, 1, 1, 20–27.
- Schumacher, E. F. (1973). *Small is beautiful. A study of economics as if people mattered*. London: Blond & Briggs.
- Skinner, B. F. (1945). Baby in a box. *Ladies' Home Journal*, 1945, October, 30–31, 135–36, 138. (Også utgitt i B. F. Skinner: *Cumulative Record: A Selection of Papers*, third edition. New York: Appleton–Century–Crofts, s. 567–573).
- Skinner, B. F. (1948a/1976). *Walden Two*. New York: Macmillan.
- Skinner, B. F. (1948b, 14. november). Science of society. Review of the book *The proper study of mankind*. *The New York*

- Times Book Review*, s. 20.
- Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. New York: Macmillan.
- Skinner, B. F. (1971). *Beyond freedom and dignity*. New York: Knopf.
- Skinner, B. F. (1976). Walden Two revisited. Fordord til ny utgave av *Walden Two*, s. v–xvi. New York: Macmillan. Også utgitt i *Reflections on behaviorism and society* (s. 56–66). Englewood Cliffs, NJ: Prentice–Hall.
- Skinner, B. F. (1979). *The shaping of a behaviorist. Part two of an autobiography*. New York: Knopf.
- Skinner, B. F. (1983). *A matter of consequences. Part three of an autobiography*. New York: Knopf.
- Skinner, B. F. (1985). News from nowhere, 1984. *The Behavior Analyst*, 8, 1–14.
- Skinner, B. F. (1986). What is wrong with daily life in the western world? *American Psychologist*, 41, 568–574. (Også utgitt i B. F. Skinner: *Upon further reflection*, s. 15–31. Englewood Cliffs NJ: Prentice–Hall, 1987.)
- Skinner, B. F. (1987). Why we are not acting to save the world. I B. F. Skinner: *Upon further reflection*, s. 1–14. Englewood Cliffs NJ: Prentice–Hall.
- Skjervheim, H. (1976). *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Oslo: Aschehoug.
- Staddon, J. (2021). *The new behaviorism. Foundations of behavioral science*, third edition. Abingdon: Routledge.
- Tabensky, P. A. (2009). What's wrong with Walden Two? *South African Journal of Philosophy*, 28(1), 1–12.
- The Guardian (1999, 8. oktober). The price of free love, artikkel.
- Tikiz, G. & Cubukcu, F. (2014). Picturing direct and indirect behaviour modification in *Walden Two*: the flawed utopia. *Social and Behavioral Sciences*, 158, 107–114.
- Time Magazine (1971, 20. september). Skinner's utopia: Panacea, or path to hell? Anmeldelse.
- Veblen, T. (1899). *The theory of the leisure class*. New York: Macmillan.
- Vennerød, C. (1982). *Arbeid mindre – lev mer. Hvordan jeg sluttet å la meg plage og begynte å sky jobben*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wolpert, R. S. (2005). A multicultural feminist analysis of Walden Two. *The Behavior Analyst Today*, 6, 186–190.
-